16

JUDICIUM

Quod de binis jam vulgatis Tomis

COLLECTIONIS EPISTOLARUM CARD. REGINALDI POLI

proferunt

ACTA LIPSIENSIA

Menſe Auguſti An. MDCCXLVII. p. 447. & ſqq.

Pariterque ad Judicium illud

EDITORIS ANIMADVERSIONES.

Digitized by Google

Revertimini ad Judicium.
Dan. 13. 49.

Digitized by Google

VIRIS CLARISSIMIS

Singularis Eruditionis laude florentibus

IN LYCEIS

LIPSIENSI, GOETINGENSI, HAMBURGENSI, TURICENSI, AC TANDEM MEMMINGENSI

A. M. CARD. QUIRINUS

S. R. E. Bibliothecarius, & Epiſc. Brixien.

QUotquot ex Italis meis compertam habeant ſuaviſſime in me effuſam, dum ſuperiori menſe Majo Tirolenſe, & Suevicum iter peragerem, gentis veſtræ benevolentiam, mirentur, oportet, quod videant, me ab eodem vix reducem Academias veſtras compellare decreviſſe lucubratione hac, quæ multo aptior ipſis videatur offenſioni veſtræ concitandæ, quam eidem benevolentiæ amplificandæ. Verum enimvero ii ipſi ſuam illam admirationem longius a ſe ſubmovebunt, poſtquam ob oculos habuerint edendarum jam jam in lucem faſciculum literarum, quibus nempe meam illam peregrinationem humaniſſime proſequuti eſtis Vos omnes. Inde ſiquidem intelligent, vota tunc veſtra eo potiſſimum collineaſſe, ut litera-

Digitized by Google

riis negotiis,quæ in utroque eo tractu pertractaturus forem, propitium Numen arrideret, ac proinde ut Aſceteria Sacri mei Ordinis ibidem inviſendo, ſtrenue literarum decus (ut ea ipſa uſurpem verba, quibus uſus eſt ad me ſcribens Vir Clariſs. Schelhornius) in iiſdem adſererem. Hoc vero dum illi perceperint, facile ſibi perſuadere debebunt, rem non quidem vobis injuriam, ſed veſtris illis optatis admodum conſentaneam a me modo perfici, dum veſtris oculis ſiſto tractationis illius, quam dixi, argumenta. At forte non deerit, qui mihi reſpondeat, hæc ipſa hujuſcemodi eſſe, ut nullo modo fieri poſſit, quin odioſa vobis contingant, nam eas contentiones refricant, quas veſtrûm maxima pars, ut certis documentis mihi conſtat, nunquam inter nos exardere voluiſſet, quoniam vero exarſerunt, finem iiſdem imponi peroptat, quodammodo Ovidianum iſtud uſurpans, *Deque gravi duras vulnere tolle manus*. Non eſt tamen, quod odium illud verear, nam animo prorſus alieno a contentionibus illis inſtaurandis, veſtram tantum nunc fidem imploro, utrum tuendo apud Aſcetas illos (quod & alibi feci) Scripta, & Geſta Cardinalis Reginaldi Poli, collaudandoque ea occaſione Pontificium Pauli III. Regimen, optimam, ut ego quidem reor, cauſam ſuſceperim.

Conſilium autem, quod modo perficio, in mentem mihi venit, dum ſelectiſſimam, copioſiſſimamque Ottoburani Monaſterii Bibliothecam ingreſ-

greſſus, fortuito oculos conjeci in librum nondum compactum, qui ad oram ampliſſimæ menſæ de more ſitæ in meditullio ejuſdem Bibliothecæ jacebat, in Tomum videlicet Actorum Lipſienſium anni proxime elapſi. Aliquot ejuſdem folia tumultuarie ſtatim, & incurioſe evolvi; at quum ſeſe mihi in iiſdem exhibuerit duorum Voluminum Reginaldi Poli Epiſtolarum Editionis recenſio, facere non potui, quin hanc avide percurrerem, quodammodo oblitus inſtare tunc mihi curam rariorum ejus Bibliothecæ Codicum perluſtrandorum. Adeo vero mihi arriſit conſilium, quod dixi, ut veritus, Tomum eundem forte in Italiam nondum pervectum fuiſſe, licentiam a Patre Bibliothecario petierim, atque impetraverim, paucula ex eo folia, quibus ſcilicet recenſio illa continebatur, mecum Brixiam deferendi. Huc igitur ea detuli, ut condendæ meæ iſti lucubrationi inſervirent. Hanc vero haud diſſimulabo eo citius a me confectam fuiſſe, & eo libentius modo publicari, quo mea magis intereſſe dignovi, ne quotquot perlegerent literarum faſciculum, quem ſuperius indicavi quamprimum lucem viſurum, ullo modo adducerentur ad ſuſpicandum, hujus evulgatione comparare me voluiſſe cauſæ meæ præſidium ex verborum blanditiis, quibus eæ literæ ſcatent; nam contra confido, nullum eandem periculum ſubire poſſe, Areopagi cujuſvis ſupercilio ſubiiciatur; ſiquidem ea eſt,

Judicis argutum quæ non formidet acumen.

At

At quodcumque futurum ſit veſtrum de mea iſta opella judicium, pro re omnino certa habeatis, velim, me nihil reliqui facturum, ut vobis omnino innoteſcat gratus is animus, quo nunquam deſiſtam, humanitati, & benevolentiæ erga me veſtræ reſpondere. Teſtem habeo eam Germaniæ partem, quam nuper obivi, quemadmodum proxime elapſo Autumno teſtem habui Rhetiam, & Helvetiam ferme univerſam, ita me eſſe comparatum, ut victu, & cultu inferioribus parem domi, foriſque me gerens, fortunæ ubertatem, quæcumque mihi cœleſti munere contigit, hominum commodis provehendis propenſam ſemper, atque paratam exhibeam, ratus propenſionem hujuſmodi, ut ſapientiſſimum effatum me edocuit, *Illuſtrem quendam eſſe quaſi triumphum virtutis*. Noſtis, ut certo credo, quam alacriter amplexus jam antea fuerim occaſiones ubertatis illius participes efficiendi veſtrarum Academiarum Profeſſores, nam eaſdem vulgarunt Clariſs. Reimarus, & Clariſs. Kieslingius, quorum ille meo hortatu Dionis Caſſii Editioni, quæ modo cuditur, gnaviter perficiendæ operam navat, alter vero tranſmiſſo Brixiam uſque pomorum Lipſienſium doliolo ſuam mihi humanitatem declaraverat. His autem ipſis diebus, quibus hæc ſcribo, retulit a me Clariſs. Schelhornius teneræ amicitiæ argumentum, quo eidem declaravi, gratum mihi admodum fuiſſe nuntium, quem ille literis ſuis ad me detulerat, geminæ ſcilicet viri-

lis

li s prolis, quam feliciter die proximo ante feſtum D. Joannis Baptiſtæ uno partu enixa eſt ejus chariſſima filia Eliſabetha, optimi generi Hermanni conjux, vigeſimum ætatis annum nondum ſupergreſſa. Propenſam hanc mei erga vos voluntatem eo juſtius vobis in poſterum deberi confiteor, quo clarius enituit, comitatis ſingularis, qua, ut dixi, nuperrimum iter meum veluti certatim decoraſtis, nullam ſibi partem vindicare poſſe eam magnificentiam, quam paſſim oſtentant Magnates in alienis præſertim terris peregrinantes, & a qua ipſe magnopere abfui, admirantibus cunctis, quaquaverſus pergerem, viarii mei apparatus tenuitatem, iiſque præſertim, qui putant, apud principes viros Romanæ Eccleſiæ luxu omnia fluere, hoſque vitæ delicias, ſplendidaſque pompas in primis ſectari, perinde ac ſi Evangelicum illud ignoraremus, *Ecce qui in veſte pretioſa ſunt, & delitiis, in domibus Regum ſunt.*

Interea vos rogo, ut in ferendo judicio de Poli virtutibus, quarum breviarium exhibet mea iſta lucubratio, una ſimul decernatis, an ab ipſius, aliorumque ejus Collegarum, Contareni præſertim, Sadoleti, & Bembi conſortio diſcedere, fas eſſe potuerit Sectarum veſtrarum Anteſignanis, atque Magiſtris. Ego quidem (ſinite quæſo, ut aperte dicam quod ſentio) ex Epiſtolico commercio, quod vobiſcum colo, ita compertas habere mihi videor animi, & ingenii veſtri dotes, ut affirmare non verear,

Po-

Polos, Contarenos, Sadoletos, Bembos, alioſque his pares, multo cariores, & majore in pretio Vobis futuros, quam Lutherum, quam Melanchtonem, quam Bucerum, alioſque hujuſcemodi, ſi horum omnium tempora ad noſtram hanc ætatem pertinuiſſent. Fuerunt enim Primates illi noſtri abſque ullo dubio præſtantiſſimi, atque optimi Viri, innumeriſque teſtimoniis, dum viverent, habiti ſunt honore, ingenio, innocentia, ac doctrina ornatiſſimi. Par de iiſdem judicium facturos fuiſſe Vos quoque, cur non credam, præſertim dum video, magno Vos me honore dignari? qui tamen Croeſi ſolio potiri mihi viderer, ſi eorundem adorans veſtigia, id dumtaxat promererer, ut quoquo modo dici poſſem,

Proximus his, longo ſed proximus intervallo.

Eam fiduciam, qua ducor ad credendum, priores apud Vos partes habituros, non quidem priſcos illos Sectarum veſtrarum Primipilos, ſed Romanæ Eccleſiæ Proceres lucubrationibus meis adeo celebratos, & jugiter celebrandos, hanc, inquam, fiduciam haud mediocriter roborarunt hominis extra Romanam Societatem literæ recens ad me datæ, & in quibus hæc habentur: *Vous avés bien raiſon, qu'il y a une grande difference entre homme, & homme, „Quantum homo homini præſtat!„ Il faut bien que des Seigneurs tels que Contarenus, Polus, Caraffa, Sadolet, Bembo, & leur Pape Paul III. ſoient maitres babiles en l'art de cultiver l'Egliſe par rapport a Luther, & a Zuingle, aux quels Vous avés juſtement donné le*

nom

nom de,, Thracius homo, ex ultima Barbaria, ruris colendi inſolens.,, En general, Monſeigneur, qu'eſt ce qu'a causé la ſeparation des nos Egliſes des votres, ſi ce n'eſt le libertinage, l'ambition, l'envie? &c.

Tandem dicam, Procerum eorundem virtutum admirationem adeo me cepiſſe, ut ipſorum imagines in conſpectum dare geſtierim omnibus Bibliothecam meam ingredientibus. Comparet itaque in conſpicuo hujus loco Paulus III. & circa illum Contareni, Poli, Sadoleti, & Bembi corona, addita hac Epigraphe, ADSCITI SUNT IN AMPLISSIMUM ORDINEM SAPIENTISSIMI, INNOCENTISSIMI, CLARISSIMI, SUMMA AUCTORITATE PRÆDITI VIRI, EVOCATI, ROGATI, FACTI SUNT CARDINALES. O PRÆCLARA COMITIA! O HIS DIFFICILLIMIS TEMPORIBUS NECESSARIA! O PAULI III. SAPIENTIAM, ET BONITATEM SINGULAREM! Injecta hoc loco Bibliothecæ meæ mentio occaſionem mihi præbet Vos commonefaciendi, ejus inaugurationem poſt reditum meum ex Almengovia contigiſſe, jamque in veſtibulo marmor extare hiſce notis inciſum:

BIBLIOTHECAM HANC
A FUNDAMENTIS EXCITATAM
LIBRISQUE PRIMUM INSTRUCTAM
QUOS VATICANÆ OLIM DONATOS
PROPRIO RECENS ÆRE REDEMERAT
AUCTAM DEINDE
NOVIS UNDIQUE CONQUISITIS
AC TANDEM
OPPORTUNIS REDDITIBUS DOTATAM
PUBLICÆ UTILITATI APERUIT
ANGELUS MARIA CARDIN. QUIRINUS
BRIXIÆ EPISCOPUS
ET S. R. E. BIBLIOTHECARIUS
AN. DOM. MDCCXLVIII.

At ſatis præloquii. Ad rem veniamus.

Digitized by Google

ACTA LIPSIENSIA.

Reginaldus POLUS doctrina, conſilio, rerum geſtarum magnitudine, virtute, enixiſſimo Eccleſiam Romanam juvandi amplificandique ſtudio, quondam inſignis admodum, non facile illuſtriorem, nec digniorem laudum ſuarum præconem, & ſcriptorum ſuorum inſtauratorem, quam quidem Angelum Mariam QUIRINUM, Purpuratum Eminentiſſimum, cujus non minora in Sedem Romanam merita, quam decora, quibus in orbe literato fulget, exiſtunt, invenire potuiſſet. Splendidum hoc Opus, quod in fronte effigiem POLI affabre pictam oſtentat, inſcriptum eſt Dominico Urſino, pariter Eccleſiæ Romanæ Purpurato, cui ſe ob conciliatam ſibi Benedicti XIII. beneficentiam, quem ſanguine attingat, obſtrictum agnoſcit. In Præfatione Partis primæ ſiſtit Animadverſiones in Epiſtolam a Schelhornio ad ſe ſcriptam. Ægre fert, quod is Burneti de POLO narrationi nimium tribuat, cum tamen ex hujus epiſtola, in Amœnitatibus publicata, rectiora ſcire potuiſſet. A POLO depellit ſuſpicionem, ipſum galeri purpurei potiundi deſiderio ineſcatum, per Henrici Regis infamiam ad ſummum illum honorum apicem graſſatum eſſe. Num recte fecerint primæ dignitatis in Eccleſia Romana viri, inque his ipſe Joannes Petrus Caraffa, poſt ſub nomine Pauli IV. ad Pontificium faſtigium evectus, ipſum, ubi de novo Pontifice eligendo deliberaretur, graviſſimorum vitiorum reum agendo, quærit. Aliquanto acerbiore ſtylo adverſus Henricum uſum fuiſſe POLUM, non diffitetur. Odio acerbiſſimo in Regem arſiſſe POLUM, nec ullam pietatis & beneficentiæ in ſe rationem habuiſſe, aſſeveraverat Schelhornius. Contrarium demonſtrat QUIRINUS, ipſum ab amore & pietate in Regem nunquam diſceſſiſſe, &, ſi quæ duriora ipſi aliquando exciderint, feciſſe id officii ratione ductum, & ut ſaluti ipſius & regni conſuleret. Sed enim, ſi POLUS tanta de ſalute Regis & incolumitate regni ſollicitudine fuit affectus, nonne lenioribus

ſua

ſuaſionibus & blandioribus adhortationibus animum ejus ſibi conciliare debuiſſet, quo facilius aurem accommodaſſet?

ANIMADVERSIO.

Interrogationi iſti POLUS ipſe reſpondebit. *Ego, cum Regem iis delictis pollutum cernerem, quorum magnitudinem ipſe, ac turpitudinem non videbat, eumque ob eam rem in maximo periculo verſari, quod neminem haberet, qui ſibi illa cujuſmodi eſſent, oſtenderet, ſed multos, qui tanquam recte facta laudarent, quid facerem ſalutis ejus maxime cupidus? Diſſimularemne, præſertim ſententiam rogatus? Annon potius illa patefacerem, eique ob oculos ponerem, quibus ille perſpectis, ad Dei miſericordiam per pœnitentiam confugeret? Hoc quidem animo, non ullo vituperandi, aut nocendi ſtudio, quemadmodum iſte calumniatur, ſcripſiſſe me, & Deus eſt teſtis, & ſcripta ipſa ſatis oſtendunt. Cumque iiſdem peccatis ille non modo iram Dei contra ſe provocaſſet, ſed ſummas omnium in terris poteſtates, Pontificiam, & Cæſaream, graviter offendiſſet, ſibique merito infenſas reddidiſſet, ex quo ſe ipſum in maximum amittendi Regni periculum injecerat, quod tamen ipſe non videbat; nonne hoc etiam extremum periculum illi a me, qui cuperem ejus ſaluti & incolumitati conſulere, ante oculos ponendum fuit, & illud maxime, quod a Cæſare timeri poterat? quod quidem facere volui in illa Oratione, quam Cæſar numquam legit, Rex ut legeret, quia id ejus maxime intererat, curavi. In univerſo autem opere meum hoc fuit conſilium, ut,*

quoniam dupliciter periclitari Regem videbam, duplici metu ei propoſito, ab utroque eum liberarem, ad quæ etiam addidi timorem infamiæ. Hæc POLUS in literis datis ad Cardin. Auguſtanum Londino 19. Jan. 1551. In aliis autem ad Card. Contarenum Venetiis 4. Mart. 1536. *In reliquis quæ ſcribis, nimis acerbe & acriter cum Rege me agere, rectiſſime quidem admones, & plane veritus ea ſcripſi, ſed cum blanditiæ totius hujus mali cauſa fuere, quid niſi remedia contraria valere poſſe judicarem? Quanquam cum opus perlegeris ſi quæ in principio, & in fine ad hæc lenienda non ſatisfaciant, ut ſupra ſcripſi, falcem in manu habes, nihil enim magis cupio, quam ut meorum Scriptorum* κανών *eſſe non dedigneris, quibus volo eos terminos præſcriptos eſſe, quos accuratiſſimum tuum judicium præſcribat.* POLO ita ſcribenti manus dediſſe Contarenum comprobant hujus verba in Epiſtola ad illum data Romæ 18. Jul. 1536. quibus ſcilicet, POLI Opus, de quo agitur, non elegantiæ dumtaxar, & eruditionis cauſa collaudat, ſed inſuper quod plenum foret *egregii cujuſdam quin potius ſingularis erga eum* (Henricum Regem) *ſtudii*. Maximum certe hujuſce ſtudii argumentum POLUS præbuiſſe cenſendus eſt, dum Contareno ejus judicium percunctanti de quibuſdam Capitibus ad Religionem ſpectantibus, Romam ex Anglia tranſmiſſis, Regiaque auctoritate firmatis, reſpondens, eos ſenſus declaravit, qui palam faciunt (quod ipſe ſingulis fere in Epiſtolis

ſuis

ſuis, aliiſque Scriptis ſancte adjuravit) ſe non aliam a Rege diſſidendi cauſam unquam habuiſſe, niſi ut illius ſalutem procuraret. Hæc enim habet In Epiſtola exarata *ex Villa Prioli Trevillana Feſto S. Joannis Baptiſtæ* ann. MDXXXXIII. *Quid vero a vobis fieri cuperem, idem eſt, quod vos multo melius videtis, quam ego, ut ſcilicet ovem tam pretioſam, etſi longe a grege errantem, jam tamen reſpectantem, ne negligatis, ſed omni cura, & ſolicitudine ad ovile revocetis. Id facilius aſſequemini, ſi Summus Paſtor omni velocitate eum vocet, ſervata tamen Paſtoris majeſtate, ut nec errorem diſſimulet, & tamen benignum reditum permittat. Hoc ſi faciat, utcumque initio repugnare videatur qui reducendus eſt, tamen cum tam multa ſint, quæ veriſimiliter eum rediturum promittant, & ſuum officium faciet, nec ſine ſpe conabitur; idem autem faciet, quod Dominus omnium Paſtorum facit, qui licet ad populum contradicentem, & repugnantem, tota die manus ſuas expandebat*. Majorem profecto animi lenitatem, majorem erga Regem Henricum pietatem oſtendere POLUS non potuit, quam ita ſcribendo, poſtquam in mitiorem partem accepiſſet Capita illa, quæ tamen ſecus interpretari Catholici quamplures non dubitarunt, & jure quidem, quod nullum in eo Scripto verbum fieret de Unitate Eccleſiæ, & de uno in terris Chriſti Vicario. Id tamen neutiquam POLUM adduxit, ut conceptam de ovis reditu ſpem non foveret; nam ad eundem Contarenum ita

ira ſcribit Venetiis prid. Cal. Sept. 1536. *Simplex noſtrum malum dici poteſt, quod antea multiplex videbatur, & fuit, & ideo difficilius ad curandum; ſed nunc ſolo Capitis dolore videmur laborare, haud ita quidem periculoſo malo, ſed tamen gravi, quod ſi eadem Dei miſericordia, quæ e corpore morbum repulit, tollere dignetur, jam qui periculoſiſſime ægrotabamus, ſalvi eſſemus*. Evenit poſtea quod POLI ſpem illam ſeu infirmaret, ſeu labefactaret. Verum enimvero non ideo eandem abjecit, quod declarat Epiſtola, qua Pontifici ipſum ad Urbem accerſenti, ut una cum aliis præſtantiſſimis Viris proſpiceret Eccleſiæ utilitatibus, reſpondit: *Cum recordor* (inquit ad Paulum III. ſcribens ex agro Patavino) *cujus animum, vereor, ne mea hac profectione offendam, vel potius cauſam conſidero offenſionis ejus, quæ ipſum etiam, olim Eccleſiæ delicias, & præter cæteros Principes Chriſtianos de Eccleſia optime meritum, ab ejus unitate longe abripuerit, non ſolum de meo adventu cogitans, mæreo, ac lugeo, ſed prorſus dolore animi quaſi diſrumpi videor, quippe qui illi, ut Regi, plura pietatis officia, quam ullus unquam Regio Imperio ſubjectus civis, aut paterno filius, & debui, & debeo, quæ ſemper præſtare ſum paratus. Sed quid agam? Et ſi de eo quidem, quæ cupio, ſperare non poſſum, quod ſigna illa ſalutaria nondum apparent, tamen cum egregiam ejus indolem cogito, cum virtutis, & religionis tam præclara olim ſemina jacta conſidero, etſi ad tempus omnes humanæ virtu-*
tes,

tes, utcunque in aliquo excellant, ſecundarum rerum curſu opprimi poſſunt; tamen quin illa iterum aliquando emergant, & tandem ad majorem Dei gloriam, qui dedit, eluceant, non poſſum plane deſperare. Non poſſum, inquam, utcunque alii deſperent, ipſe non maxime ſperare; præſertim, cum tot etiam viros ſanctos noverim, qui ejus cauſa aſſidue in precando excubent, adeo ut, ſi mundum peccatis impleſſet, tamen a Chriſti immenſa miſericordia tot bonorum preces hoc impetraturas minime diffidendum ſit.

ACTA LIPSIENSIA.

Spiritus certe Chriſti manſuetudinem totus ſpirat, & fidiſſimi regni ſui internuntii non verborum ſtrepitu, nec conviciorum tumultu, hominum animas perculerunt, ſed doctrinæ ſuæ præſtantia, & graviſſimarum rationum ponderibus horum pervicaciam expugnarunt, ut habentes ipſorum præceptiones admiſerint.

ANIMADVERSIO.

Quam juſte huc faciat celebre illud *Quis tulerit Graecbos de ſeditione querentes?* palam facit vel una Cardin. Sadoleti Oratio ad Princ. Germ. Suis enim in ea coloribus pinguntur Novatores, nimirum truces, iracundi, impetu magis ad omnia, quam ratione delati, jactanteſ adeſſe ſibi Spiritum Sanctum, qui tanto ſæculorum numero non affuerit tot Patribus ſedatis, gravibus, rerum divinarum ſcientia, & ſanctitate vitæ præclaris, auſique propterea Romanos Pontifices onerare conviriis innumeris, horrenda in ipſos probra jacere, & Apoſtolicam ipſam Sedem verbis turpiſſimis proſcindere. Alio-

Aliorum prætereа flagitiorum atrocitatem Novatoribus in ea Oratione improperat Cardinalis ille ſanctiſſimus, leniſſimoque animo præditus, deploratque, eoſdem odio acerbo, ac inexaturabili contra nos ab ipſis ſuſcepto, laxatiſque iracundiæ ſuæ frænis, conatos fuiſſe omnes & divinas, & humanas leges, omnes veteres mores, omnes ſuperiorum, atque inferiorum Ordinum diſtinctiones, curationes, gradus miſcere, atque confundere. Quare iterum dicam, *Quis tulerit Gracchos de ſeditione querentes?*

ACTA LIPSIENSIA.

Non ii ſumus, qui patrocinium rerum omnium ab Henrico geſtarum ſuſcipiamus; ſed & illud apparet, POLUM molitionibus ſuis id egiſſe, ut Regem ad obſequium Præſulis Romani revocaret, ipſumque ad extirpandos emendatæ religionis confeſſores inflammaret: non ut veram pietatem, virtutiſque ſtudium ipſi ingeneraret.

ANIMADVERSIO.

Quiſnam erit qui patrocinium rerum omnium ab Henrico geſtarum ſuſcipere velit, ſi comperta habeat, quæ de eo Rege ſcribit Burnetus in eo Opere, quo Anglicani Schiſmatis non tam hiſtoriam, quam elogium contexuit? En ejus verba: *Il donna l'exemple pernicieux de fouler aux pieds la juſtice, & d'opprimer l'innocence la plus manifeſte, en faiſant juger des perſonnes ſans les entendre. Ce ſont là des taches ſi odieuſes, quu'un honneſte homme ne ſçauroit l'en excuſer.* Idem Burnetus ibidem ita ſcribit, *Il fit condamner a mort un bon nombre de ſes Sujets pour*

pour avoir nié ſa Primauté Eccleſiaſtique: *entre autres Fiſcher*, & *Morus*, *dont le premier eſtoit fort vieux*, & *l'autre pouvoit paſſer pour l'honneur de l'Angleterre*, *ſoit en probitè*, *ou en ſcavoir*. Quis neget vel hoc ſolum teſtimonium apertiſſime demonſtrare, veræ pietatis, virtutiſque ſtudium in Poli molitionibus emicuiſſe, quibus ſcilicet is ipſe ſcopus propoſitus erat, quo tendebant Fiſcherus, & Morus? Ambo Romanæ Eccleſiæ dogmatibus addictiſſimi, eorundem veritatem ad extremum uſque ſpiritum defenderunt, quin ab ea ullo vel præmio, vel cruciatu propoſito divelli ſint paſſi. Horum capita haſtis affixa ſatis loquebantur, ait Polus lib. III. ſui Operis, a cujus Eccleſiæ capite (Satanicæ nimirum) fuiſſent præciſa; ita, aio ipſe, Volumina eorundem a Polo ibidem memorata ſatis loquuntur, quod de Poli Opere illo judicium forent laturi. Cum Duumviris iſtis Angliam multis ſæculis, nec exteras etiam nationes habuiſſe qui ſanctitate, doctrina, & prudentia comparari poſſent, haud minus ferme quam Polus, Eraſmus pluribus Epiſtolarum ſuarum locis teſtatus eſt.

Acta Lipsiensia.

Affirmat Illuſtriſſimus Quirinus, clerum Anglicanum, & reliquos ordines regni Regem Henricum Eccleſiæ protectorem, unicum & ſupremum dominum, & caput nonniſi invitos & adactos agnoviſſe, quod de quibuſdam quidem, non de omnibus dici poteſt.

Animadversio.

Generatim loquutus ſum, quoniam generatim

 lo-

quuti ſunt & Scriptores, quos laudavi, *Dico* (ita Regem POLUS ſuo in Opere compellat) *ſi ulla omnino ſuffragia habuiſti, ea ab invitis expreſſa, & extorta fuiſſe, eoque non fuiſſe hunc novum titulum cujuſquam voluntate, ne dum omnium Ordinum conſenſu tibi delatum*. POLO autem ita loquenti ſubſcribete non dubitavit Rapinus Thoiraſius *Hiſtoir. d'Anglet.* T.V.I.XV. *C'eſt* (inquit) *de cette maniere que le Roy acquit, ou pluſtot qu'il extorqua du Clergé d'Angleterre le titre de Supreme Chef de l'Egliſe Anglicane*. Hæc ipſa Thoiraſii verba exſcribit N. Tindal in Opere, *Remarques Hiſtoriques & Critiques ſur l'Hiſtoire d'Angleterre de M.r Rapin de Thoiras.*

ACTA LIPSIENSIA.

Notaverat Schelhornius, conſilium de emendanda Eccleſia, in quod Sturmius calamum ſtrinxerit, POLUM una cum aliis Cardinalibus, jubente ita Paulo III. concepiſſe, ac ſcripto conſignaſſe, inque indicem librorum prohibitorum relatum eſſe. QUIRINUS hoc ita diluit: Sententiam Indicis non tam fuiſſe directam in conſilium, quam quidem in ea, quæ in Germanica editione eidem adjecerit Sturmius, cum vel Cochlæi diſcuſſio vindiciarum Sturmii eodem infortunio ſit affecta, quandoquidem Cenſores nullas omnino in conſilium iſtud annotationes, quales etiam fuerint, probare voluerint. Antonii Bruccioli Italicas Bibliorum verſiones jure proſcriptas eſſe, in eaſdemque Juſtum Fontaninum merito invehi, docet, non autem ipſius Dialogos notari. Crimini dederat POLO Schelhornius, quod Carolum V. Imp. & alios Principes Chriſtianos adverſus Henricum concitare, ſicque ipſum, & regnum illius in diſcrimen adducere, ſit anniſus. Contrarium demonſtrare annititur Noſter, cauſatus, ſcriptum illud ad Imperatorem, alioſque Principes, nunquam fuiſſe miſſum, nec alio ſpectaſſe, quam quo Henri-

ricus ſanioribus conſiliis aurem præberet. Sed ſit ita, POLUM non ſcripto id egiſſe, quorſum ſpectaverunt hujus legationes, nonne ut Imperatorem, alioſque Principes adverſus Regem & regnum Angliæ armaret? Et, qui in alium omnia convicia impotentia quadam animi conjicit, illumne ſibi adjunget, ut ſe illi facilem, & benignum præbeat?

ANIMADVERSIO.

Innocuas omnino fuiſſe POLI Legationes, ipſemet apertiſſime declarat his verbis in Epiſt. Apolog. ad Reg. Eduard. *Cum utroque autem Principe* Cæſare Carolo, & Rege Franciſco) *ſic egi, ad id utrumque ſemper hortatus ſum, ut amoris & amicitiæ rationem potius adhiberent, qua amicum & fratrem graviter lapſum erigerent, erectumque in regio ſtatu confirmarent, quam ut odii, & inimicitiarum armis uterentur, quibus eum opprimerent, atque ſpoliarent. Hoc ego nunquam profecto volui, neque cum illis egi: ſed intelligens, quantum eorum vel auctoritas in tam honeſta, piaque cauſa valere poſſet, ab utroque id contendi, ut omni auctoritate, & gratia apud illum niterentur, ne diutius in ſua a communi omnium matre Eccleſia defectione perſeveraret, neque a reliquis Chriſtianis Principibus hac in re ſejunctus eſſe vellet. Quod ſi, tentatis omnibus amoris, & benevolentiæ officiis, nihil ſe proficere viderent, tum quidem non negabo, ſuaſiſſe me, ut minas etiam adderent, & ab omni cum eo uſus & commercii genere prorſus abſtinerent.* Ne vero quis dicat, POLUM in ea Epiſtola alloquentem juvenem Regem, fucum huic facere voluiſſe, quod idoneum ipſum cenſeret,

qui excuſationes parum juſtas, ac legitimas acciperet, alia ejuſdem afferam verba, quibus pares ſenſus, dum eas Legationes obiret, explicavit Viris ſibi amiciſſimis, Sodalibus ſuis, Pontificiæ Curiæ Adminiſtris, quibus utique quæ aliis celanda putaſſet, haud fieri poteſt, quin ſine fuco, & nuda cum veritate patefaceret. Ad Rodulphum Cardinalem Carpenſem, dum Sedis Apoſtolicæ negotia apud Franciſcum Regem curaret, ita ſcribit: *Quid enim aliud mihi mandatum eſt, niſi ut Inſulam fluctuantem in dogmatibus Fidei, & propterea tumultuantem, ac in omne genus ſeditionis erumpentem, cum ſummo Eccleſiæ damno, propter nobilitatem illius membri, quod cæteris exemplum veræ, & ſtabilis Religionis ſolebat eſſe, quantum in me eſſet, qui ex illis eſſem, omni ratione curarem, ut in antiquam ſtabilitatem reduceretur, unde Regno quies, & ſalus, & Regi ipſi honor, & Eccleſiæ pax, ad Chriſti gloriam conſequi poſſet? Hic certe finis meæ Legationis in his, quæ ad res Anglicas pertinent, fuit.* Et paulo poſt: *Certe cum ad Regem Chriſtianiſſimum iter pararem, a cujus colloquio nunc excludor ejus opera, cujus ſalutem maxime expetebam; hanc ſolam viam mihi proponebam, in qua, ut ad id quod volebam pervenirem, maximam opportunitatem habere videbatur amicitia duorum illorum Regum; amicitia præterea Regis Chriſtianiſſimi cum Summo Pontifice, & Chriſti nomine ſumma ejuſdem obedientia, a qua quia alter Rex jampridem defecerat, omnia hinc mala in*

illa

illa inſula erant orta. Ac maxime quidem idoneus videbatur ipſe Rex Chriſtianiſſimus, qui parem ordine Regem, eundemque amicitia ſibi conjunctum, ad eandem, quam ipſe ſequebatur, obedientiam, ad eandem normam in omnibus iis, quæ ad religionis dogmata pertinent, ſequendam hortari, & pertrahere, omnibus modis conaretur. De Anglicis vero ſeditionibus hæc ſubdit: *Quantam vero occaſionem id ei perſuadendi dabat motus ille populorum nuper in Anglia ob has cauſas excitatus? qui quamvis pro tempore ſedaretur, tamen ille nunquam niſi conſtitutis rebus Religionis ſecurus futurus eſſet, ut hoc ei conſilium vel ſalutis, & incolumitatis ſuæ cauſa maxime ſequendum videretur. Hæc quidem ſumma erat omnium, quæ mihi cum Rege Chriſtianiſſimo, Angliæ cauſa agenda erant.* Tandem, Polo nullus cariori, nullus amicior Contareno. Hic autem illius animo hoc teſtimonium perhibuit in literis ad ipſum datis: *Deum Optimum quotidie fere rogo, ut ex ejus animo aboleat omne illud, quod ipſe non ſuaſit, ſed inimicus ejus acerrimus inuſſit, tibique, qui Regem ſemper, pluſquam vitam tuam, amaſti, & coluiſti, adſit in hoc negotio, ut per te univerſa Eccleſia Chriſti, Rex tuus, ac univerſa Anglia patria tua, Deo gratias agat, Dei laudes decantet, cum videbimus inventam eſſe Margaritam, quam amiſeramus, & reductam ad ovile Ovem pulcherrimam, quæ deerraverat.*

ACTA LIPSIENSIA.

Enumerat hinc viros doctrina, & vitæ ſanctitate in Eccle-

cleſia Romana, tempore Pauli III. & POLI, ex ordine Purpuratorum, Antiſtitum & hominum religioſorum, conſpicuos, quos cum illis, qui vivo Luthero novas de religione ſententias in Germania propalarint, contendendos, imo illis forte ſuperiores eſſe arbitratur: interim non it inficias, & illa, & adhuc noſtra tempeſtate conqueſtos bene multos fuiſſe, labis haud parum adhærere Eccleſiæ, illamque emendatione indigere, propterea tamen vinculum conſociationis diſſuendum haud fuiſſe, nec in ſegreges cœtus diſcedendum, concludit.

ANIMADVERSIO.

Quo loco comparationem illam inſtitui, Adverſarium oculos convertere rogavi ad inſpiciendum, qualis, quantuſque fuerit proventus ſanctiſſimorum, & doctiſſimorum hominum in Italia, quo tempore Lutherus, aliique Novatores novas de religione ſententias publicarunt, ac luce meridiana clarius patere contendi, Catholicarum partium anteſignanos, præſtantiſſimos ſcilicet eos Viros, quos Paulus III. undique conquiſitos collegit, purpura ornavit, Chriſtianæ Reip. gubernaculo admovit, tot tantiſque virtutibus enituiſſe, ut de ipſis comparatis cum Luthero, aliiſque Sectariis merito dicendum foret quod de Œcolampadio comparato cum priſcis Catholicæ doctrinæ propugnatoribus ſcripſerat Sadoletus ad Bonifacium Amerbachium, Baſileenſem, *Quibus* (inquit) *ipſe Œcolampadius profecto nec ſanctitate, nec doctrina fuit par*. Alibi vero, ſcilicet in Epiſtola ad Vir. Clariſs. Jo. Jacobi Breitingerum 25. Jan. 1748. capta occaſione ejuſdem comparationis faciendæ recitavi lo-

locum ex A. Gellii Noctibus Atticis l. XIX. c. XII. ubi ſcilicet hominem Thracium inducit, qui ex ultima Barbaria in cultiores terras adveniens, ruris colendi inſcius, diſciplinam hanc ſe edidiciſſe putavit, quod vicinum vidiſſet rubos late, atque alte obortos excidentem, ut ager mundus, puruſque fieret, ejuſque arbor, atque vitis fæcundior; unde ad prædium ſuum ſtatim reverſus, capta manibus falce, ac ſecuri vites ſuas ſibi omnes, & oleas detruncavit, fruteta, atque virgulta ſimul cuncta, pomis, frugibuſque gignendis felicia, cum ſentibus, & rubis purificandi agri gratia convulſit, *mala mercede* (ita eam narrationem Gellius concludit) *doctus audaciam, fiduciamque peccandi imitatione falſa eruditus*. Hoc ergo apologo caſtigandam cenſui Sectariorum in adhibenda falce pro reſecandis Eccleſiæ vitiis temeritatem, atque inclementiam. Eos profecto (ibidem ſubdidi) oportebat a ſanctiſſimis, ſapientiſſimiſque agricolis, cujuſmodi Contarenus, Sadoletus, & POLUS, atque alii horum Collegæ, diſciplinam rei ruſticæ ediſcere, aut ſaltem iis ſeſe ſociare, ut ager Eccleſiæ mundus, puriorque fieret, ejuſque arbor, atque vitis fæcundior.

ACTA LIPSIENSIA.

Sequuntur jam Monumenta præliminaria hujus Voluminis. In præfatione ad Lectorem diſſerit Emin. AUTOR 1.) de vita POLI, quam ex Italica deſcriptione Ludovici Beccatelli in latinum ſermonem convertit Andreas Dudithius; cujus indolem, doctrinam, virtutes dilaudat, ſed d iet, laudes eum ſuas miſerandum in modum Catholicæ religionis

nis deſertione fœdaviſſe; 2.) de Apologia ad Carolum V. Imp., quam prooemii loco Operi de Unitate Eccleſiaſtica, præmiſerat, conſignata, poſtquam A. 1538. dirum excommunicationis carmen a Paulo III. in Henricum evulgatum erat. Num vero verborum acrimonia, qua Henricum inſectatur, & conſilium Imperatori datum, Regem armis perſequendi, ſi aliter malo mederi nequeat, & quod plus periculi ab illo ſit metuendum Eccleſiæ, quam ab ipſis Turcis, hac ratione excuſari queat, quod loquatur non ſua, ſed Eccleſiæ voce, quæ ejus miniſterio utebatur, & ex munere, injuncto ipſi a Dei Vicario, viderint alii. Agit 3.) de altero Procemio, cujus partem, quam Codex MStus Vaticanus exhibet, tertio loco inter præliminaria Monumenta repoſuit. Directum eſt ad Jacobum, Scotiæ Regem, quem ob conſtantiam in avita religione prædicat, monens eum, ut ab inſidiis Henrici ſibi caveat. 4.) De Apologia Reginaldi POLI diſſerit. Subjicitur Hermanni Sam. Reimari, V.C. ad Angelum Mariam Cardinalem QUIRINUM Epiſtola de libro ipſius, ad Reginaldi POLI geſta pertinente, quem multa laude proſequitur, ab omni tamen judicio de controverſiis religionis pro moderatione ſua abſtinens.

ANIMADVERSIO.

Quod POLUS quæcumque geſſit Pontificii Legati munere inſignitus, geſſerit nomine non ſuo, ſed Pontificis tantum, & Eccleſiæ, id utique apertiſſime oſtendit, evincitque, criminationem odii *Vatiniani*, & *Novercalis* a Schelhornio adverſus eundem contortam evertere ſemetipſam; quod certe nemo eſt, qui non viderit.

ACTA LIPSIENSIA.

Sed, miſſis Prolegomenis, nos ad opus ipſum accingamus. In illo primum comparet Vita Reginaldi POLI. Hic illuſtriſſima proſapia, quæ & paterno & materno ſanguine Angliæ Reges attingebat, A. 1500., menſe Martio, eſt pro-

procreatus. Patre ipſi puero, præcipitato fato, prærepto, mater ipſum Londini primum, inde in Cartuſianorum Collegio, non multum ab urbe diſſito, omni literarum genere erudiendum curavit, in quibus adeo profecit, ut pæne puer diſputationem publicam & ſolemnem, cunctis plaudentibus, habuerit. His rudimentis ad ſumma quæque præparatus, cum miro literarum elegantiorum amore flagraret, regia munificentia adjutus, decimum nonum ætatis annum agens, Patavium contendit, ibique & cum ſummis viris amicitiam conciliavit, & præcipuos quoſque doctores ſedulo coluit. Quinquennio in Italia exacto, in patriam eſt reverſus, atque a Rege & Regina, præcipuæque Nobilitatis flore, multa cum gratiæ & benevolentiæ demonſtratione eſt exceptus. Sed, ubi Henricus Catharinam repudiaſſet, tempeſtates imminentes proſpiciens, Pariſios abiit. Exacto ibi anno in Britanniam redux, Rex, ampliſſimis præmiis propoſitis, ipſum ad partes ſuas pertrahere allaboravit, ſed a conſtantia ſua ſe dimoveri non eſt paſſus. Quare Regem ira percitum videns, impetrato ab illo per amicos annuo ſtipendio, Avenionem primum, inde Patavium & Venetias eſt profectus. Cum Rex ſupremum ſe Eccleſiæ Anglicanæ caput appellaſſet, ipſius ſententiam per literas requiſivit. Scripſit igitur quatuor Libros de Unitate Eccleſiæ. Ab hoc tempore in luce Eccleſiæ Romanæ eſſe cœpit. Primum adſcriptus eſt ſocietati illorum, qui de reformanda diſciplina conſultationem inſtituerant, poſtea A. 1536. d. 11. Cal. Jan. a Pontifice Paulo III. Cardinalis eſt renuntiatus. Diverſas legationes in cauſa Angliæ obiit in Galliam, Belgium, ad Carolum Imperatorem, & in Hiſpaniam, ſed quæ proſpero fere eventu caruerunt. Cui ut gratum animum teſtaretur Pontifex, ipſi legationem Viterbienſem detulit, eundemque Tridentum ad Concilium ablegavit. Mortuo Paulo III. parum abfuit, quin Pontifex fuiſſet creatus, Gallicanis Cardinalibus obnixe intercedentibus, ne partes Cæſareanæ novo hoc incremento invaleſcerent. Cum, Eduardo Rege prænature mortuo, Maria in regni ſo-

Digitized by Google

lium eveheretur, illaque matrimonii ſocietate cum Philippo Hiſpano jungeretur, qui Pontificiam religionem revocabat, POLUS rogatu Regis ac Reginæ Britanniam, qua legatus Pontificis, repetiit. A primo igitur ſtatim adventu decreta, contra Pontificem & religionem Catholicam lata, abrogavit, regnum in fidem & obſequium Præſulis Romani recepit, eaque omnia fecit, quæ ad reducendos ritus Romanos ſpectabant. Poſt a Regina Archiepiſcopus Cantuarienſis declaratus, convocavit Concilium in urbe Londinenſi, in quo de diſciplina Eccleſiaſtica inſtauranda, & ſacris ad morem rituum Romanorum reducendis, eſt actum. Qui obnitebantur, vel blanditiis ſunt pellecti, vel pœnis plexi, ex quibus Thomas Cranmerus, Præſul quondam Cantuarienſis, vivus flammis eſt uſtulatus. Quanto vero cunque ſtudio res Pontificis in Anglia promotas cuperet POLUS, non tamen optimam gratiam reportavit. Diſſenſiones inter Philippum & Pontificem exortæ, in apertum bellum proruperant; arbitrum igitur ſe interpoſuit, & hunc ſui officii admonuit POLUS. Hoc Pontifex adeo indigne tulit, ut legationem ipſi abrogaret, eundemque Romam ad ſe purgandum arceſſeret. Quo minus autem res effectui daretur, Regina ſuis effecit monitis. Ipſe POLUS certum hominem Romam, qui de objectis ſibi criminibus reſponderet, ablegavit. Interea Regina, multa ægritudine & morbis confecta, A. 1558., 17. Cal. Dec. inopinato deceſſit, cumque ipſo illo tempore POLUS ex febri graviſſime laboraret, nuntio hoc accepto, inſequenti die pariter fato eſt functus, natus annos 58., menſes 6. Subjicit deſcriptionem habitus corporis, morum, virtutum, dictorum, factorum, ſtudiorum, familiaritatum, itemque recenſionem ſcriptorum ipſius, tum quæ edita ſunt & abſoluta, tum quorum tantum lineas aliquas duxit, & fragmenta reliquit.

ANIMADVERSIO.

POLUS, quem doctrina, conſilio, rerum geſtarum magnitudine, virtute, enixiſſimo Eccleſiam Ro-

Romanam juvandi, amplificandique ſtudio inſignem admodum fuiſſe, fatentur, ut ſupra vidimus Acta Lipſienſia, nulla tamen re inſignior fuit, quam morum ſanctimonia. Liceat itaque mihi jam jam allatæ Synopſi ejus vitæ ſplendidum pannum aſſuere, ex quo nimirum eadem ſanctimonia adeo elucebit, adeo omnium oculos perſtringet, ut pudore oppleri neceſſe ſit quotquot ſunt auſi Virum illum malignius obtrectare. Eximiam, & vere cœleſtem Poli fuiſſe virtutem innumera ſunt documenta, quæ conteſtentur, & præſertim ejus Epiſtolæ pleræque omnes; at ne longior ſim, quam conſtituti meis iſtis Animadverſionibus fines permittunt, unum tantum ſeligam, quod utique ad illam manifeſtiſſime comprobandam ſufficiet, vitæ ſcilicet, quem Polus mirifice præſetulit, ut Chriſto, ejuſque Eccleſiæ inſerviret, contemptum. Vix ille purpureum a Paulo III. galerum acceperat, quum in Galliam primo, deinde in Belgium commeavit Anglicæ Legationis munere ab eodem Pontifice inſignitus. Adeo tamen longe abfuit ab ea obeunda, ut plures menſes partim Cameraci, partim Leodii otioſus inſumere adactus fuerit, haud ſine vitæ ſuæ diſcrimine ex inſidiis, quæ adverſus eandem ab Henrico Rege Britanniæ parabantur. Primam earum Urbium poſtquam adiiſſet, ad Pontificem ita ſcripſit: *Munus vero meum eſt qui Cardinalis ſum, & in Sacrum illud Collegium cooptatus, nullum ut periculum pro Capitis Eccleſiæ bo-*

 no-

nore, & ipſius Eccleſiæ utilitate recuſem, ſed ultro etiam, & libenter, ſi ita opus ſit, omnia pericula oppetam, nulla habita ſalutis meæ, & vitæ ratione. Hoc enim patrimonium eſt, quod nobis a magnis illis Eccleſiæ Cardinibus Apoſtolis, quorum ſucceſſores eſſe gaudemus, eſt relictum, qui univerſam mundi potentiam contra ſe, dum Chriſti, & Eccleſiæ bonori, & commodo ſervirent, provocare non dubitarunt. Hæc quidem in animo meo Chriſtus, antequam in ſacrum hunc Ordinem cooptarer, impreſſerat, &, poſtquam ſum cooptatus, eadem ſuggeſſit, & antequam Roma egrederer, omnia hæc pericula ante oculos poſuit, in quibus ſi nunc exercere me illi placeat, quid eſt quod timeam? quid eſt quod non potius gaudeam? Earundem inſidiarum admonitus Pontifex decrevit POLUM in Italiam revocare: *Multum tibi timet* (ait Contarenus de Pontifice loquens) *in iis regionibus degenti, quem cenſet ſumma diligentia ſervandum eſſe, veluti pretioſum theſaurum, ut ejus verbis utar, cum aliis rebus, ac commoditatibus Eccleſiæ, tum melioribus temporibus; ideoque appetentibus etiam Calendis Novembribus, quibus indictum Concilium eſt, reor, eum decreviſſe, ut ad nos tuto redeas.* At POLUS ad Chriſti cauſam facere exiſtimans diuturniorem ſuam in eis regionibus commorationem, Contareno fortiter reſpondit: *Nec vero de indignitate eſt timendum, cum nihil magis dignitatem tueatur, quam quod auſi ſumus, & audemus contra tot minas in his locis ſubſiſtere, in quibus cauſæ adver-*

verſarius minime omnium nos manere velit, & eje-ctarum minatur. Quod ſi nunc diſcederemus, etiam ejeciſſe gloriaretur. Sed hoc non tanti exiſtimandum eſt, quid ille aut dicat, aut glorietur, niſi eadem res multorum bonorum animos magis fortaſſe quam quicquam eorum, quæ hactenus contra illorum ſpem acciderint, dejiceret. Æque intrepida alacritate POLUS, ut Pontifici pareret, itineri ſe dedit, eamque declarant literæ, quas ad Eundem dedit, nam in iis hæc leguntur: *Quod reliquum eſt, cum quantum erit in nobis procuraverimus ad itineris ſecuritatem (ne, ſi aliter faceremus, ut nunc ſunt tempora, temere nos proceſſiſſe videri poſſemus) alacres, ut ſpero, poſtea nos itineri dabimus, præſertim cum hac primum ſpe nos conſolati fuerimus, ſi quid adverſi acciderit, id nobis Dei voluntate accidiſſe, & ob ejus cauſam nos pati, & cum Dei filio compati. Quod ſi compatiamur, & conregnabimus.* Talem, tantamque animi tranquillitatem POLUM ſecum in Italiam detuliſſe, fidem pariter ipſemet facit in Epiſt. ad Camillum Urſinum Romæ data 14. Januar. 1538. *Cum non modo mihi domum non relinqui, ubi caput reclinarem (quod neſcio an ulli unquam Legato Vicarii Chriſti in provincias Chriſtianorum Principum contigit) ſed omnibus inſidiis exponi videbar, quas non ceſſavit in me tendere, qui refugium horum Principum intercluſit; cum ſic ab omni humana ope deſtitutus videbar, jam teſtor totius conſolationis fontem, ea in re, in qua omnes, qui mecum aderant, conſenſuros ſcio, ſic ani-*

animo non dejiciebar, ſic nec dolorem, nec triſtitiam mea de cauſa ſenſi, ut mihi quidem viderer, cum terris me Principes excluderent, in curru illo igneo tolli, & cum illo Propheta ſupra colles, & montes vehi, ubi nemo me lædere, nemo moleſtiam afferre potuit. Securiſſime certe me illud tempus totum traduxiſſe, qui comites mecum fuerunt, facile videre potuerunt. Quæ quidem ſecuritas duravit uſque dum pericula illa evaſiſſem, & ad eos perveniſſem, ubi nihil non ſecurum ſuſpicari potui, ideſt uſque dum in Italiam rediiſſem. Sanctam hanc animi firmitatem POLUS toto vitæ ſuæ tempore nunquam depoſuit, quare in hæc verba, quæ refert ejus Vitæ Scriptor, erumpere non dubitavit: *Errat Rex, qui meæ propterea vitæ inſidietur, quod magno me aliquo malo affectum iri exiſtimet, cum potius contra eventurum ſit; mihi enim hiſce inſidiis nil aliud quam quies quæritur; ſimiliterque Rex facit, ut ſi quis dormitum ire cupienti veſtem ipſam velit detrahere*. Tandem (ut reliqua omittam) pares omnino ſenſus, ſancto Cardinali admodum dignos, protulit in Epiſt. ad Davidem Betonium, recens inter Cardinales a Paulo III. cooptatum, his verbis inculcans exemplum nobis traditum a Chriſto Eccleſiæ Sponſo, *Qui, ut ejuſdem maculas abſtergeret, ſanguine eam ſuo precioſiſſimo lavit, cujus exemplo, qui Dominus eſt omnium, nos pro eadem ſanguinem fundere ſemper parati eſſe debemus. Cujus rei nos inter alia maxime vel veſtimentum ipſum noſtrum nos admonet, unde nos ſi aliquis, ut*

Pro

Digitized by Google

Propheta ille, interroget: Quare rubrum eſt veſtimentum tuum? hoc ſolum habemus quod reſpondeamus: quod Chriſtus fecit, quod nos factis potius, quam verbis reſpondere decet. Id quod ſperare de R̃ma Dominatione Veſtra, & mihi firmiter polliceri non dubitabo. Sanctiſſimum hoc POLI monitum Cardinalem Scotiæ animo ſuo bene fixum geſſiſſe, ſanguis ab ipſo poſt aliquot annos pro Catholica fide fuſus manifeſte comprobavit; eoque certe promeritus eſt, ut in Catalogo Cardinalium ex fama Sanctitatis illuſtrium, qui in ſapientiſſimo Opere de Servor. Dei Beatif. & Beator. Canoniz. l. III. c. XXXIII. exhibetur, ipſe pariter locum, eumque non ultimum, nanciſcatur, quemadmodum ſuum ibidem nactus eſt Cardinalis Joannes Fiſcherus. Quot, quantique Scriptores honorifico Martyris titulo appellarint Davidem Betonium, & quam validæ præterea ſint conjecturæ, ſeu potius confirmationes ejus honoris eidem a Deo impertiti, docet luculenter Hiſtoria Cardinalium a Donio d'Attichy, Epiſcopo Æduenſi, collecta, cujus Tomo III. Vita ejuſdem Betonii continetur, ibique Cardinalis S. Stephani in Monte Cœlio, Archiepiſcopus Sant-Andreanus, Epiſcopus Mirapicenſis, & demum Martyr inſcribitur, atque in eadem diſertis verbis affirmatur, argumento irrefragabili colligi, vere Martyrem dici poſſe Cardinalem Betonium. Cardinali quoque POLO ad ſubeundum Martyrium, cujus hortatorem ſe Betonio præbuerat,

rat,

rat, non animum, ſed occaſionem defuiſſe, ſexcenta Epiſtolarum ejus loca, præter ipſius Vitam, evincunt; Confeſſoris autem nobiliſſimi titulum eidem deberi, nemo certe diffitebitur, nec etiam locum in eo ipſo Cardinalium Catalogo, de quo ſupra.

ACTA LIPSIENSIA.

Sequuntur jam ſcripta POLI, & quidem 1) Apologia ad Carolum V. Cæſarem ſuper IV. Libris, a ſe ſcriptis, de Unitate Eccleſiæ. In illa explicat & propugnat, quæ ante IV. Libris contra Regem Henricum ſcripſerat, poſtquam is ſupremi Capitis Eccleſiæ in regno nomen ac dignitatem aſſumſerat. Quanta ipſum vehementia aggrediatur, apparet ex ſequentibus. Poſtquam Rex a Pontifice hoſtis Eccleſiæ declaratus erat, recepit, ſe facturum, ut apud Principes ejus nequitia, ſic pateret, ut aperte cognoſcerent illum multo graviorem hoſtem Eccleſiæ eſſe, quam Turcam tyrannum; & ſi alter bello eſſet perſequendus, multo juſtius contra illum arma convertenda, quam contra Turcam, ut e quo major pernicies. Nec multo poſt, ſe Cæſarem a bello Turcico abducere conari, &, quantum poſſit, ſuadere, ut arma ſua eo convertat, ſi huic tanto malo aliter mederi non poſſit, quo ipſum major Eccleſiæ neceſſitas vocet. Verborum duritiem eo excuſat, quod ſe voluntate Dei, & nutu Pontificis, qui vicem Dei gerat, impulſum eſſe ſentiat. Ubi ſe Caput Eccleſiæ in regno appellari voluerit, crimen omnium graviſſimum admiſiſſe, ſeque judicio divino expoſuiſſe. Qui ipſius lapſus eo gravior, quo majora divinæ benevolentiæ indicia in ipſum ante exſtiterint, pietate in Deum, multiſque aliis virtutibus, egregie eluxerit, ut etiam adverſus Lutherum pro cauſa Eccleſiæ calamum ſtrinxerit, indeque titulum Defenſoris fidei promeruerit. Statum regni quietum turbaſſe, ubi filiæ, omnibus virtutibus regiis illuſtri, in pellicis gratiam jus ſucceſſionis eripuerit, Achaſo ſimilem factum, qui ad nutum Jeſabelis ſe to-

totum compoſuerit, conjugem obtentu voluntatis divinæ thalamo ejecerit, ſe impio auſu Caput Eccleſiæ dixerit, populum nimiis exactionibus exhauſerit, monaſteria expilarit, & illorum ultra trecenta & ſexaginta funditus everti curarir. Porro, ubi inauditam crudelitatem in Epiſcopum Roffenſem, Thom. Morum, religioſos, alioſque conſpicuos & probos viros, exercuerir, Thomæ Pecqueti corpus, 300. annis ante trucidati, & Sanctorum cœtui adſcripti, terra erui, igne comburi, inque aerem cineres ſpargi, donaria, mauſolæo ipſius illata, diripi, & Auguſtini ſepulcrum una cum templo & monaſterio dirui, juſſerit. Fontem tantæ mutationis in Rege, cum ante virtuti ſtuduerit, ait fuiſſe cupiditatem, qua in Bolenam fuerit raptus, quæ non ante corporis ſui Regi copiam facere voluerit, quam ſe conjugem ſibi, Catharina exturbata junxiſſet. Hinc cum adhuc legum vinculis & religione teneri videretur, hominem callidum, cui nomen Cromvvello, ipſum oratione ad fallendum compoſita legum obligatione exſolvere allaboraſſe, & quantum emolumenti ad ipſum & regnum redundaret, ſi ſe obſequio Pontificis ſubtraheret, prolixe oſtendiſſe. Totam hominis orationem refert, &, quid in illa deſideret, fuſe declarat; qui cum innutritus fuiſſet principiis Machiavelli, in hujus doctrinam acriter invehitur, & quæ inde incommoda ad religionem, rempublicam, ipſos Principes, proficiſcantur, oratione gravi ſignificat. Equidem, Henricum ſimulandi artem probe calluiſſe & exercuiſſe, vel ipſa illa nihil aliud effeciſſe, quam ut omnes in ipſius actiones ſint intuiti curatius, & latentia ipſius vitia detexerint, ſummi Numinis ipſe vindictam & Pontificis ultionem provocarit. Queritur ſe ab ipſo hoſtem & proditorem publice eſſe declaratum, in cineres Thomæ, in Sanctos, in innocuos ſæviiſſe, jusjurandum de ſervanda religione ſuſque deque habuiſſe, religionem, leges, ſacramenta, mutaſſe, ſeque his facinoribus antichriſtum & Neronem, imo Nerone deteriorem, demonſtraſſe. Non igitur eſſe, ut quiſquam vel Principum, vel aliorum, cum ipſo amicitiam colat; eſſe po-

D tius

Digitized by Google

tius, ut odio eum proſequatur, in ipſumque cauſa Dei & religionis inſurgat. Odium, pergit, exercuiſſe in amicos, illiſque mala multa intuliſſe, conjugi moribundæ ne quidem conceſſiſſe, ut filiam ante deceſſum ſuum complecteretur, eique gratiam divinam apprecaretur. Nec mitiorem ſe præbuiſſe Pontifici, Imperatori, Regi Galliæ, cum Germanis, de religionis negotio diſſidentibus, amicitiam conciliare voluiſſe, quo illos in factione confirmaret, ne in pacis conditiones deſcenderent. Poſtremo ſe ad Deum convertit, eidemque Eccleſiam committit, Reges vero excitat, ut mala illa ab Eccleſia depellant; non minus ab hoc pertimeſcendum eſſe, exclamans, quam ab antichriſto Mohammedico.

ANIMADVERSIO.

POLI exclamatio, de qua in verbis jam jam allatis, hæc illa eſt, unde in furias veluti actus Sectariorum grex, *Clamores ſimul horrendos ad ſydera tollit*. Ii autem facient, ut Adverſariis, quod alibi egi, hic etiam regeram, in eo Hadriani VI. Pontificis Scripto, Inſtructione ſcilicet, quam vocant, ſuo in Germaniam Nuncio Cheregato ſuppeditata, non ſolum damnari, ceu miſeros Hæreticos, Lutheri aſſeclas, ſed Lutherum ipſum, ceu Mahometem alterum. Scriptum vero illud tam magni fit ab Acatholicis, ut divinæ Providentiæ acceptum ferant, ipſum in lucem publicam emanaſſe, licet Romana Curia, quantum in ipſa erat, æternis tenebris, ajunt illi, addictum voluiſſet. Fateantur igitur, comparationem illam inter Lutheranos, & Mahumedanos, quemadmodum ab Hadriano Pontifice prodiit, quin iſte inſimulatus a quoquam fue-

fuerit adverſus Germanos ſuos odii Novercalis, & Vatiniani, pari ratione uſurpari potuiſſe a Reginaldo Polo abſque ulla malevoli erga Henricum Regem animi labe. Amor, quo patriam ſuam Hadrianus proſequebatur, eluceſcit vel ex ipſo ejuſdem Scripti exordio, quod ita ſe habet: *In primis declarabis eis maximum dolorem, quo affligimur ex proſperatione ſectæ Lutheranæ, ob id potiſſimum, quod videmus innumerabiles animas Chriſti ſanguine redemptas, & curæ noſtræ paſtorali commiſſas illius occaſione a vera fide ac religione averti, & in perditionem ire, idque in natione, ex qua nobis ſecundum carnem origo eſt, quæ ab initio, ex quo ad Chriſtum converſa fuit, uſque ad iſtos proximos annos ſemper extitit fideliſſima ac religioſiſſima.* Reliquam omnem acerbitatem, quæ ſcilicet in ea Poli ad Carolum V. Cæſarem Apologia occurrit, optime conjungi cum ejuſdem erga Regem ſuum ſtudio, manifeſte patet ex ejuſdem Scripti concluſione, nam ibi hæc leguntur: *Verum hoc ad argumentum alterius libri adjungetur, qui hunc, Dei ſpiritu adjuvante, ſequetur; quod quidem eo libentius aggrediar, quo magis ſcio, antequam hoc oſtendere poſſim, mihi neceſſe fore ad illos fontes accedere, quibus niſi irrigetur Regni ſtatus, ut fructus aliquos felicis vitæ ferre poſſit, ne ſperari quidem poteſt. Illuc autem jam perveniſſe nimis cupio, ut aliqua tandem ſuavi oratione, quam ex illis expecto, quaſi aquæ mulſo os abluam, qui præteriti ſermonis acerbitatem nimis amaram, quaſi abſyn-*

thium, guſtaſſe adhuc in ore ſentio. Quo quidem genere ſcribendi, niſi cum neceſſitas cogit, non minus abhorreo, quam ſanus absynthium bibere. Quare ut abluatur os aliqua ſuaviori oratione, nimis jam deſidero, quod ſtatim aderit, ut illas aquas attigero, ad quas ſcilicet veri honoris fructus, & potentiæ Regum, qui maxime eorum ſtatum ſuavem reddere poſſunt, & verum odorem felicitatis, nec alibi, me reperturum ſpero.

ACTA LIPSIENSIA.

Legitur hinc Prooemium alterum ejuſdem libelli, a Reginaldo POLO tranſmiſſi ad Regem Scotiæ. Laudibus tollit conſtantiam Regis in priſca religione tuenda, cavere eum jubet ab inſidioſis libellis, aliam religionem, alias cerimonias, ſuadentibus, ex vicino regno ipſi ſubmiſſis, deſcribit denique artes Cromvvelli, quibus Henricum circumvenerit.

ANIMADVERSIO.

Quemadmodum ad ſolum Henrici Regis bonum, ejus ſcilicet ſpiritalem, & temporalem felicitatem, ſpectaſſe deprehenditur POLUS in Prooemio, quo meditabatur Opus ſuum de Unitate Eccleſiæ Carolo Cæſari inſcribere, ita in Præfatione alia ejuſdem Operis Jacobo Scotiæ Regi deſtinata, non alios huic niſi Chriſtianæ pietatis ſenſus inculcavit, ut ab animæ ſcilicet detrimento, quod ei vicini Regis Henrici inſidiæ minabantur, caveret, nullo vero pacto ut eundem incitaret ad arma adverſus eundem paranda. Quare ita ibidem loquitur: *Cum non ignorarem multas inſidias tuæ pietati jam factas, & plures quotidie ſtatui, hoc quidem, ſi quid aliud,*

ad meam erga Deum pietatem pertinere judicavi, & ad meum erga talem Regem amorem & obſervantiam, quo cum me non ſolum communis lingua, verum etiam ſanguinis propinquitas conjunxit, ſed ante omnia idem cultus Religionis, ac eorundem Sacramentorum, & Rituum communio, ut has inſidias, quæ cum honori Dei, tum ſaluti tuæ, & bonori, tenduntur (quantum quidem in me eſſet) aperirem: Mox refert glorioſiſſimum illius factum, quippe qui libros quoſdam ab Henrico magni muneris loco ſibi tranſmiſſos, & pretioſe ornatos, ut primum lecta eorum inſcriptione, compoſitos fuiſſe ad propugnandam Henrici ab Apoſtolica Sede defectionem intellexiſſet, illis ipſis adſtantibus, qui attulerant, in ignem projecerit, ſatius eſſe dicens, eos a ſe comburi, quam præſtito pravis, quas complectebantur, doctrinis aſſenſu, æterni ignis periculum ipſe ſubiret: *O vocem* (ſubdit POLUS) *vere Catbolico, & Chriſtiano Principe dignam!*

ACTA LIPSIENSIA.

Ultimum inter Monumenta locum occupat Apologia Reginaldi POLI ad Angliæ Parlamentum. Suprema curia ipſum inſimulaverat, ac ſi honorem Regis libello famoſo proſciderit; ab illa igitur accuſatione ſe defendit, oſtendens, quicquid fecerit in ſalutem Regis feciſſe. Scripſiſſe ſoli Regi, nec libri ſui legendi cuiquam copiam feciſſe. Inde juſtitiam cauſæ ſuæ demonſtrat actionibus, quas in ſalutem Regis direxerit, nec crimini ſibi verti poſſe, quod Romam abierit, ac galerum ſibi oblatum, ex manibus Pontificis acceperit.

Digitized by Google

ANIMADVERSIO.

Qua de cauſa Cardinalatum POLUS acceperit declarant hæc ipſius verba in ea ad Angliæ Parlamentum Apologia: *Sed adhuc* (ait) *vos magis Cardinalatus a me nunc ſuſceptus videtur offendere, de quo nihil nunc dicam aliud præter hoc, quod Deo audiente dicam. Si aliquid in terris præter honorem veſtrum, utilitatem veſtram, me movebat, ut acciperem, me non recuſare, ut a Cœlis perpetuo excludar.* Subdit tamen: *De reliquo, quod ad meam ſententiam pertinet, hoc exiſtimare debetis: ſi putetis eam ullo vel terrore, vel prœmio mutari poſſe (maxime quod ad unitatem Eccleſiæ attinet, ut ſit unus Paſtor in Eccleſia militanti ad exemplar triumphantis, quam perſonam Pontifex Romanus gerit) non modo non patiar, eam mihi ab ulla creatura avelli, ſed vel per calcatos parentes, ſi mihi reſiſterent, eam defendere ſum paratus, quam nunquam relinquam. Vos nunc deliberate quid ſit agendum. Videtis, quos fructus ſeditionum hæc nova dogmata pepererunt, quæ a juvenibus quibuſdam temerariis ſunt excitata ad antiquationem omnium veterum legum, & morum, & perturbationem publicæ tranquillitatis; quam ſi recuperare velitis, & una ſalutem Principis, cui omnes favere debemus, ſtabilire, non deerunt certe viæ, niſi vos eas aſpernari velitis, quod nunquam de veſtra prudentia judicare poſſum.* POLUM obſtitiſſe, ne ſibi a Paulo Pontifice Cardinalatus deferretur, narrat, teſtis omni exceptione major, Beccatellus Vitæ ipſius.

Digitized by Google

ſius Scriptor, cujus hæc ſunt verba in eadem: *Ibi ego tum forte aderam, cum ille Pontificis mandatum exponeret. Re tam inopinata* POLUS *haud leviter perturbatus, non obſcuram mœſtitiæ ſignificationem dedit; ſed quoniam nullum longiori moræ, aut tergiverſationi relictum locum videret, tanquam agnus coram tondente, novaculæ caput ſubjecit. Ita XI. Kal. Jan. M.D.XXXVI. Cardinalis renunciatus.* Et paulo ante idem Auctor hæc ſcripſerat: *Unus omnium* POLUS *id minime probavit, libereque Pontifici demonſtravit, alienum eſſe illud tempus, quo ipſe Cardinalis fieret, propterea quod, quam tum in Anglia auctoritatem obtinebat, omnem prorſus amiſſurus eſſet hac dignitatis acceſſione; deinde ſuos omnes in extremum diſcrimen ob eam rem adductum iri. Quare petere, atque orare, ne quid tale de ſe tum cogitaret; ejuſmodi aliquando fortaſſe tempus futurum, cum id commodius multo facere poſſet.* Summa animi conſtantia idem POLUS ante quatuor annos Archiepiſcopatum Eboracenſem, & Epiſcopatum Vintonienſem a Rege Henrico ſibi oblatos recuſaverat.

ACTA LIPSIENSIA.

Comparet jam Eminentiſſimi PRÆSULIS ad primi hujus Voluminis Epiſtolarum Reg. POLI Diatriba, ſex Capitibus diſtincta, quibus quicquid pertinet ad vitam, ſcripta, & in Eccleſiam merita, Reg. POLI, copioſe, maxime vero ex ejuſdem Epiſtolis, illuſtratur, additis hinc inde, quibus omnis illius temporis hiſtoria explicatur, doctiſſimis, lectuque dignis, obſervationibus.

Ad ipſas jam Epiſtolas accedimus, quæ in primo Volumine ſunt numero XLVI., partim ab amicis ad POLUM par-

partim ab ipſo ad illos, exaratæ. Illæ ut plurimum ſunt officioſæ, ſubinde tamen quædam notatu digna occurrunt, quorum aliqua in medium adducemus. Epiſtola XI. Eraſmus de Luthero queritur: *Lutherus, offenſus mea diatriba, modeſtiſſime diſputante, ſcripſit in me magnum volumen, quale nemo ſcriberet in Turcam. Huic ex parte reſpondimus. Nam ſero volumen illius nacti ſumus. Ego ille pacis & quietis amantiſſimus, cogor eſſe retiarius, nec hoc ſatis, cogor θηριομαχεῖν* Gaſp. Contareno Epiſtola XXII. ſcribit Polus de libro Epiſcopi Vintonienſis, cui titulum fecerat de Obedientia, in quo Regem præcipuum caput Eccleſiæ Anglicanæ aſſeruerat, Pontifici vero omnem autoritatem abrogarat, ab illo multum mali ad alios manaturum eſſe, cum ab eo ſit profectus, qui jus Pontificis vindicare debuiſſet. Librum ſuum adverſus Sanſonem de Pontificis Romani primatu mittit Epiſtola XXV. ad Contarenum, rogitans, ut, ſi quæ emendanda ipſi viderentur refingeret; nec diffitetur, ſe acerbius in Regem ſcripſiſſe, ſed & illa ipſius arbitrio permittit. Quod duriter in Regem ſcripſerit, Epiſtola XXVI. ad Aloyſium Priolum defendit, quoniam ad meliorem mentem reduci non poſſet, niſi peccata ipſi ſua dilucide ob oculos ponantur, maxime cum lenia remedia adhuc nil quidquam effecerint. Librum ſuum adverſus Regem Pontifici oſtendi, & ab illo aliqua legi, non prohibet Epiſtola XXVIII., modo ne id fama dimanet in Angliam, illum ante a Pontifice lectum fuiſſe, quam ad Regem delatus eſſet. Epiſtola XXXI. refert de Cæſaris adventu in urbem, optat, ut congreſſus ille Eccleſiæ ſit ſalutaris, cenſet, rationes belli gerendi utilitatibus Eccleſiæ anteferendas non eſſe. Epiſt. XXXII. commemorat, a Rege ſibi ſignificatum eſſe, ut in patriam, & ad aulam revertatur, quo melius de quibuſdam rebus cum ipſo agere poſſit; hoc vero, niſi Rex ad Eccleſiam ſe recipiat, detrectavit. Cum Rex aliquam ſpem ad Eccleſiam redeundi oſtendiſſet, monet Epiſt. XXXIII., quid Pontifici Max. in tantæ rei negotio incumbat. Contarenus Epiſt. XXXVI. diſſuadet, ne, invitatus etiam abs Rege, in Britan-

tan-

Digitized by Google

tanniam redeat, ſeque præſentiſſimo periculo exponat. Epiſt. XXXIX. Paulus III. Pont. Max. ipſum Romam arceſſit, ut una cum aliis viris doctis & piis de Concilii habendi ratione deliberet. Epiſt. XLV. ſignificat Contareno, literas ſibi ex Britannia a Cromvvello, & Tunſtallo, Epiſcopo Dunelmenſi, miſſas eſſe, qui iram Regis denunciarint, ni præpropere in regnum remigraret, & diſſuaſerint, ne Romam cogitaret; rogat igitur, ut ſuper hac re Pontificis ſententiam requirat.

ANIMADVERSIO.

Ex Epiſtolis numero XLVI. quæ primum Editionis meæ Volumen conſtituunt, ne unam quidem eſſe reor, cui locus aſſignari valeat inter mere officioſas. Priores ſeptemdecim, quæ leguntur inter editas Longolii, Bembi, Eraſmi, & Sadoleti, ingentibus utique laudibus POLUM exornant, at una ſimul Literariam ejus temporis hiſtoriam magnopere illuſtrant. Reliquæ omnes ex Vaticanis Codicibus MSS. nunc primum lucem aſpiciunt, & ſuſceptos a POLO labores in componendo Opere, *Defenſio Unitatis Eccleſiaſticæ* diſtincte declarant. Teſtantur pariter ejus tam modeſtiam in ſubmittendo Opus illud judicio Cardinalis Contareni, quam anxiam ſedulitatem, ne cuivis omnino, præter eundem Contarenum, Priolum, & Beccatellum, innoteſceret, antequam ad manus Henrici Regis, cujus tantum gratia, & imperio etiam conſcriptum fuerat, perveniret. Deſinunt tandem in iis enarrandis, quæ ſpectant ad Romanum iter, cui POLUS, ægre tamen, ſe dedit, ut Paulo III. jubenti pareret.

E Po-

Poſtrema omnium auctorem habet Gregorium Corteſium, ſcriptaque viſitur, poſtquam POLUS Romam intraſſet, operamque ſuam una cum aliis præſtantiſſimis Viris poſuiſſet in negotio Eccleſiaſticæ diſciplinæ inſtaurandæ, iiſdem Pontificis illius auctoritate demandato. Argumenta hujuſcemodi in Epiſtolis, quarum eſt ſermo, accurate digeſta, earundem momentum, & pondus declarant, non vero urbanas tantum, ut cum Salluſtio loquar, munditias enuntiant.

Primum, quod ceu notatu dignum ex iis Epiſtolis Acta in medium adducunt, locus eſt literarum Eraſmi, quo iſte queritur, Lutherum adverſus ſe, qui modeſtiſſime diſputaverat, magnum volumen edidiſſe, *quale nemo ſcriberet in Turcam*, iſque locus novo documento eſt, a me jure optimo ſuperius uſurpatum fuiſſe verſiculum, *Quis tulerit Gracchos de ſeditione querentes?* Ex Epiſt. XXX. eadem Acta paucis perſtringunt POLI votum, ut adveniente Cæſare ad Urbem congreſſus ille Eccleſiæ ſit ſalutaris, neve rationes belli gerendi utilitatibus Eccleſiæ anteferantur. At digna cedro eſt Epiſtola illa integra, qua POLUS valide inſtat, ut Cæſarei illius adventus occaſione utens Contarenus cauſam Dei agere ſuſcipiat haud minus fortiter, quam eandem egit S. Ambroſius cum Theodoſio Imperatore. *Sed deſunt Ambroſii*: (hæc habet inter cætera in ea Epiſtola POLUS ad Priolum) *Et poſſunt ne deeſſe vivo Contareno, non minus ipſo ex inſperata Dei voluntate in Eccleſiæ cardine*

dine poſito, quam Ambroſio ad Eccleſiæ curam vocato, paribus Dei donis prædito, & non minus huic novo Theodoſio noſtro charo, quam antiquo fuit ipſe Ambroſius? An ergo ille has partes Ambroſii peragere dubitarit, ut Cæſarem de ſuo honore, vel potius Dei honore, Eccleſiæ utilitate, & ſuo officio moneat? At hic minime prudentis hominis partes eſſent, in tanto belli furore, cum uno potentiſſimo hoſte nimium prematur, id conſilium dare, per quod alter etiam ipſe valde potens contra eum irritetur. Sed quid Contareno hac in cauſa cum prudentiæ partibus? Non deerunt alii, qui has partes agent. Hæc vero non ſunt tali tempore partes ejus; Dominus eſt pars ejus, agant alii prudentiæ partes: agat ille ſuam, & cum Cæſar utraſque audierit, tum faciat, quod ſibi in mentem Deus immiſerit. Hæc quidem, ſi minore veneratione Contarenum Cardinalem haberem, quam Ambroſium Epiſcopum, ſi vivum cognoviſſem, nunquam ſcripſiſſem. Sed quia æque veneror, propterea ſcribo.

ACTA LIPSIENSIA.

Negari quidem nequit POLUM ſummo ingenio præditum fuiſſe, & pro cogitationum varietate, quæ animo ipſius ſe ſimul ingeſſerunt, orationem ipſius fluminis inſtar decurrere, ut ad Aſiaticam luxuriem proxime accedat; ſed ardor iſte, quo in ſupremam Pontificis Romani dominationem ferebatur, ipſum præpedivit haud raro, ut non reputaret, quibus argumentis decertaret, & adverſarios ſuos non tam rationibus convincere allaboraret, quam conviciis protereret. Chartæ nitor & typorum elegantia Opus hoc commendant, mendæ ſtudioſe ſunt ſublatæ, ſubinde tamen quædam minus recte ſcripta, & quæ ſenſum turbant, occurrunt.

ANIMADVERSIO.

POLUM ſuo in Opere ſupremam Romani Pontificis dominationem ſtatuentem, haud raro non reputaſſe, *quibus argumentis decertaret, & adverſarios ſuos non tam rationibus convincere allaboraſſe, quam conviciis proterere*, quiſquis exiſtimet, ſciat, ſe nimis quam refragari judicio, quod tuliſſe de Tractatu illo comperimus doctiſſimum, ac ſapientiſſimum Cardinalem Contarenum. Idem POLUS de eo judicio commonitus per literas ejuſdem Contareni, ita repoſuit: *Scriptorum vero meorum eam partem perlectam a te eſſe, in qua de Primatu Summi Pontificis, ego valde gaudeo, præſertim cum eam tibi non diſplicuiſſe, ſed vehementer probari, non ſolum ex tuis ad me literis, quam ex tuis ad Mathæum Dandalum intellexerim, atque in ea parte maxime fuiſſem incertus, ne Eccleſiæ cauſam defendendo, aliquid me ſubterfugeret, quod cum Eccleſiæ ſententia non uſquequaque conveniret. Qua cura me liberatum jam eſſe, cum a te ſic probetur, mihi prorſus polliceor.* In hoc maxime argumento, ſupremæ ſcilicet Romani Pontificis poteſtatis, Contareni auctoritatem contemni nullo modo debere cenſeo, poſtquam novimus, eum ipſum auctorem eſſe Epiſtolæ, cujus magnam partem alibi laudavi, qua nimirum Paulo III. inculcatur, ne Juriſperitorum extra debitos limites eandem poteſtatem amplificantium ſententiis aurem præbeat. Ipſius Contareni auctoritas magni facienda etiam eſt in eo judicio, quod pro-

tulit

tulit de Stephani Vintonienſis Epiſcopi libro adverſus Romani Pontificis Primatum compoſito. *Scribis* (ait POLUS in Epiſtola ad Contarenum data) *te Stephani librum, quem ad te miſi, perlegiſſe, & tibi videri non ſine ſummo artificio ſcriptum, ſed argumentis leviſſimis contextum. In quo quidem tibi valde aſſentior, artificioſe ſcriptum eſſe. De hoc uno libro, ac de ejus authore id judicium facio, quod in proverbio de bono aleatore dici ſolet iis verbis, aleatorem quo meliorem, eo nequiorem eſſe. Eodem modo de hoc Scriptore, quo artificioſius malam cauſam tractavit, eo nequiorem eſſe judico. Quanta vero nequitia abundet, vel hoc maxime declarat, quod cum artificioſiſſime ſcribat, nec eam celare, nec proditam ulla vel minima honeſti umbra tegere poſſit, ut ſui & maxime accuſator, & proditor eſſe exiſtimandus ſit, quemadmodum concluſio libri manifeſte declarat. Quare contra hos ne opus quidem eſſe video, ut quis ſcriptis ſe adverſarium profiteatur, cum ipſi ſibi maxime ſint adverſarii, vel ſi quod ipſi afferunt, eo tantum ſpectet, ut quam facile admodum dilui poſſet.* Ita POLUS Contareni judicio illi ſubſcribens.

ACTA LIPSIENSIA.

Voluminis ſecundi frontem ornant Animadverſiones ad Epiſtolam Schelhornii, cum ſubjuncta Diatriba, qua Epiſtolæ hujus Voluminis recenſentur. Uti ampliſſimus Purpuratus priorem Schelhornii Epiſtolam cum animadverſionibus publicaverat, hic aliam illi deſtinavit, plenam omnis modeſtiæ, humanitatis, ac ſtudii. Sed vero de novo inſtat, POLUM non ita inſontem eſſe declarandum, qui populum Britannicum ad ſeditionem in Regem, & exteros Principes ad bel-

bellum ei inferendum, concitare ſit annifus, adeoque jure dici queat, Vatiniano in illum odio flagraſſe. Quod ne temere pronuntiaſſe videretur, provocat ad teſtimonium non Sleidani ſolum, verum etiam Beccatelli & Raynaldi, teſtantium, ipſum juſſu Pauli III. Regem Galliæ, Scotiæ, Reginam Mariam Flandriæ gubernatricem, eo conſilio adiviſſe, quo ipſos contra Britannum concitaret, ipſique ex ſeditionibus Anglicis fructum atque utilitatem aliquam caperent. Quæ ut dilueret, redit ad id, quod in ſuperioribus ingeminaverat, medici munere ſolum functum eſſe, qui morbum indicare, indeque apta remedia ſuadere, debuerit, &, ſi quidem aliquando modum exceſſerit, id excuſationis loco affert, in legationibus iſtis non propriam, ſed Pontificis, cui obedire neceſſe fuerit, cauſam egiſſe. Pontifex ægre ferebat, regnum ſibi ſuoque ærario quondam adeo lucroſum eripi; omnem igitur movebat lapidem, ut id ipſum ad obſequium ſuum reduceret. Num autem, qui operam ſuam illi accommodat, qui minas atque iras adverſus alium ſpirat, eidemque mala quævis arceſſere laborat, ab omni culpa vacet, illi judicent, qui æquitatem atque manſuetudinem in religionis negotio ſequendam eſſe dictitant.

ANIMADVERSIO.

Quoniam POLI Legationum cenſuram iterum Acta hoc loco refricant, reditum pariter & ipſe faciam ad exaratam ab ipſo ad Rodulphum Carpenſem Epiſtolam, ut ex iis, quæ iſta complectitur, magis magiſque innoteſcat, POLUM, dum eaſdem gereret, non ſerpentem, non tygrem, ſed avem, & agnum repræſentaſſe. *Cum igitur* (inquit) *a capite in univerſum Inſulæ corpus hic quaſi morbus defluxiſſet, cui medendi duæ erant rationes, altera per chirurgiam (ut medicorum more nunc loquar) altera per diætam;*

tam; cumque priorem illam complures in tam inveterato morbo dicerent eſſe adhibendam, id quod ſane multi in Inſula ſe ſentire ſumptis armis oſtenderant; an quod molliorem viam ſecutus ſim, quod rationem per diætam curandi prætulerim, quod ſemper, ut mitior via iniretur multis repugnantibus pugnaverim, ideo ne erravi? Subdit deinde, adeo ſibi in iis Legationibus obeundis cordi fuiſſe, ſummum Regis Angliæ honorem cum univerſæ Eccleſiæ gaudio conjungere, ut Anglici itineris ſocium ſecum adducere cogitaverit Gibertum Epiſcopum Veronenſem, *Cujus* (inquit) *ſumma officia amoris, & pietatis plena in ipſum Regem exſtiterant, dum rerum Romanarum ſub Pontifice Clemente gubernacula teneret, quem tota noſtra Natio amiciſſimum ſemper, & officioſiſſimum in ſe eſt experta, cujus etiam officia ſibi gratiſſima Regem prædicantem ſæpe audiveram.*

ACTA LIPSIENSIA.

In Diatriba ſubjecta id agit, ut quæ ad illuſtrationem Epiſtolarum POLI faciunt, adducat, notitiamque illorum tradat, ad quos ſunt ſcriptæ, vel quorum in illis injicitur mentio. Potiſſimum opera hæc omnis eo directa eſſe videtur, ut Paulus III., ejuſdemque ſenatus, ac Eccleſiæ Romanæ doctores, a doctrina, ſapientia, moderatione, vitæque ſanctimonia, commendentur, quo ſacrorum emendatorum anteſignanos argueret, non ſat rationis ipſis fuiſſe, a ſocietate Eccleſiæ Romanæ diſceſſionem faciendi. Quædam ſpeciminis loco proferemus. Sic Pauli III. ſanctitatem & ſapientiam, qua viros quoque præſtantiſſimos in Sanctiorem ſenatum allegerit, probaturus teſtem citat Ciacconium. Sed quantum inter fucatum oratoris ſermonem, & hiſtorici fide digni relationem interſit, nemo ignorat.

ANI-

Digitized by Google

ANIMADVERSIO.

Virorum, quos Paulus III. in ſanctiorem Senatum allegit, doctrinam, ſapientiam, moderationem, vitæque ſanctimoniam, non Ciaconii fide niſus, ſed teſtium ſummæ authoritatis, commendavi, imo eorundem Virorum Scriptis, & Geſtis, atque præterea ex Epiſtolico, quod inter ipſos viguit, commercio, quo profecto nullum certius deſiderari queat documentum ad rei, de qua agitur, veritatem demonſtrandam. Inter eoſdem teſtes locum nanciſci valuit vel ipſe maledicentiæ parens, Petrus Aretinus, cujus hæc verba recitavi: *Siccome eſſi* (loquitur de Viris illis) *non potevano naſcere, in tempo più opportuno, ne a i giorni di miglior Papa, così Voi* (loquitur de Paulo III.) *non potevate diſpenſare le dignità ſacroſante in più neceſſaria occaſione, ne in più giuſte creature.*

ACTA LIPSIENSIA.

Certe rumores, qui teſtante Thuano Hiſt. Lib. VI. pag. 119., poſt ejus obitum per Italiam & alias terras ſpargebantur, non multum laudis ipſi attulerunt. Ipſum illum cum ſenatu ſuo eo anniſum eſſe, ut Eccleſia in veterem dignitatem reſtitueretur; infert igitur, heterodoxos non habuiſſe rationem, ut ab Eccleſiæ Romanæ ſocietate ſe ſejungerent; illorum potius fuiſſe, conſilia cum Catholicis conferre ad ejuſdem maculas eluendas. Maculas plures ſedem Romanam & ſacrorum adminiſtros deturpantes, illi notaverant, quibus hoc a Paulo datum erat negotii, ut conſilium de emendandis moribus, & reformanda curia, conſcriberent, cujus exemplum nobis Natalis Alexander Hiſt. Eccleſ. Sec. XV. & XVI. pag. 177. 192. exhibet. Sed num ad horum indicium ſordes iſtæ ſunt deterſæ? Malum omne

ne a Pontifice, ſacerdotibus & religioſis, profluere libere teſtabantur. An vero ab illo tempore curia Romana nitidiorem faciem induit? Num querelæ Imperatoris, Regum, atque Principum, de corrupto Eccleſiæ ſtatu ſunt auditæ? An illis medela aliqua eſt allata?

ANIMADVERSIO.

De allata medela iſta, de ſordibus illis deterſis teſtem alibi laudavi, quem nulla ratione rejici poſſe ab Heterodoxis cenſui, videlicet Curayerum. Hic in Præfat. ad Hiſtor. Concil. Trident. hæc habet: *A l'egard de la diſcipline, il eſt certain qu'on y a fait un nombre d'excellens reglemens conformes à l'ancien eſprit de l'Egliſe, & qu'on y a remediè a quantitè d'abus pernicieux, qui regnoient impunement auparavant.* Et paulo poſt: *Tous ces deſordres n'ont pas étés redreſsès par le Concile. Mais ſi l'on en juge ſans prévention on peut dire avec veritè qu'ils ſont infiniment moindres, qu'ils n'etoient auparavant.*

ACTA LIPSIENSIA.

Præter morum corruptionem ſacrorum emendatorum doctores taxabant graviſſimos errores, & male ſanam ſuperſtitionem, utque religionis doctrina ſecundum oraculorum divinorum ductum ad primævam ſimplicitatem & puritatem reduceretur, contendebant. Sed tantum abfuir, ut æquas his atque faciles præbuerint aures, ut potius diris eos execrationum fulminibus protererent, eoſdemque, ubi poterant, igne ac ferro exſcinderent.

ANIMADVERSIO.

Ex indubiis documentis, quæ in medium allata ſunt in binis Voluminibus Editionis Epiſtolarum Reginaldi POLI, certo certius demonſtratur, Viros

a Paulo III. adminiſtrandis Eccleſiæ rebus præfe-ctos promeruiſſe, ut quotquot ea ætate verum Eccleſiæ ejuſdem bonum curabant, ipſos ceu peritiſſimos medicos, ceu ſapientiſſimos magiſtros, ceu Chriſtianæ vitæ ſanctiſſimos inſtitutores venerarentur. Viri illi, quemadmodum non libere tantum, ſed audacter Romanæ Curiæ, imo Præſulum, & Sacerdotum omnium vitia caſtigare, fineſque Pontificiæ ipſi poteſtati conſtituere ſuſceperunt, multo animoſius utique *male ſanas ſuperſtitiones*, quas dicunt Sectarii, evellere ſtuduiſſent e Chriſtifidelium mentibus, videlicet Sanctorum Invocationem, Reliquiarum, & Imaginum cultum, preces pro defunctis, Miſſæ ſacrificium, atque alia hujuſcemodi, quæ, ſi innovarentur, nihil propemodum detrimenti humanæ vitæ deliciis, aut commodis allatura forent. Abſtinuerunt vero a variandis Ritibus illis, quod veteris Eccleſiæ doctrinam in iiſdem agnoſcerent, dum contra Heterodoxi eandem ſe agnoſcere profitentur in cœlibatu, votis Monaſticis, jejuniis, aliiſque hujuſmodi nexibus, qui deliciis, & commodis illis officiunt, diſſolvendis.

ACTA LIPSIENSIA.

Aſtrologiæ divinatrici Paulum nimis deditum fuiſſe, nixus teſtimonio Mendozæ & Cardani, ſcripſerat Schelhornius. Hanc ab ipſo infamiam depellit Eminentiſs. PRÆSUL, non negans, Aſtronomiam ab ipſo deamatam, ab Aſtrologia vero judicaria animo alienum fuiſſe, aſſeverans. Verum enim vero & alii ſcriptores Pontificii hujus ipſius vitii eundem inſimulant, Onuphrius Panvinius haud obſcure id in-

innuit, eorum ſtudiorum, inquiens, quod occulta & exitu plerumque vana ſint, & alioqui ſacratis viris parum digna, culpam ſuſtinuit, de Vita Pauli III. pag. 384. Diſertius Thuanus; ſiquidem ille Pontifex Aſtrologiæ divinanti, quæ de ſingulorum fortunis judicat, valde addictus erat, Lib. IV. pag. 86.

ANIMADVERSIO.

Non artis divinatricis, ſed Aſtronomicæ ſcientiæ peritum fuiſſe Paulum III. fuſe oſtendi in Diatr. Tom. II. a pag. XLVII. ad pag. LVI. adduxique ibidem in medium auctoritatem Hieronymi Fracaſtorii in Epiſtola Nuncupatoria libelli ſui de Homocentricis. Narrat iſte, ſe ab Epiſcopo ſuo, Joanne Matthæo Giberto, impulſum fuiſſe, ut ipſi Pontifici, non vero ſibi, opus illud dicaret, præſertim quod Ille poſt religionis, & Chriſtianæ Reip. curas nullo alio magis teneatur ſtudio, quam totius Philoſophiæ, præcipue illius, quæ circa ſydera, & cœleſtes orbes verſatur. Fructum autem, quem idem Pontifex ex eodem ſtudio relaturus foret, his verbis declarat, Paulum ipſum affatus: *Quod ſi & ea quoque tenebit tum digna, tum neceſſaria cura, quæ Julium Cæſarem Pontificem Maximum habuit, reformandi anni, & ſolaris curſus ad vera æquinoctia reducendi, ſuccurrendique lapſis cyclis, hinc te non invitabunt modo, ſed apertiſſimam viam oſtendent ſydera*. De hac ipſa cura ad Summos Pontifices maximopere ſpectante, a quibus ſcilicet minime ferendum eſſet, ſacroſanctam Eccleſiam, magno Hæreticorum & Judæorum riſu, ſanctiſſimum Pa-

Digitized by Google

ſcha præpoſtere celebrare, plura idem habet in quibuſdam Fragmentis inſcriptis de Cyclo. Addidi eodem loco, ſcilicet p. LIII. ex mutuis literis Cardinalis Contareni, & Joannis Sepulvedæ, quæ leguntur inter Epiſtolas Claror. Viror. ab Joanne Michaele Bruto collectas, editaſque Lugduni an. 1561. conſtare, Aſtronomica, iis temporibus ſtudia potiſſimum ad anni reformationem ſpectaſſe. Genitura tandem Pauli III. quam inventam fuiſſe aliqui tradunt in ſcriniis Petri Aloyſii Farneſii, quale quantumque ſit figmentum iis omnibus innoteſcere debere, qui Aſtrologiæ judiciariæ ineptias derideant, non eo tantum loco, ſed alibi etiam demonſtravi.

ACTA LIPSIENSIA.

Menchenius noſter in Vita Fracaſtorii, hujus nimium aſſentandi ſtudium, quo Paulum ſibi adjungere nitebatur, notaverat, qui ſibi hæc verba excidere ſit paſſus: *Ipſum (Paulum) in ſtellas orbeſque poteſtatem unum ex mortalibus cunctis habere*. Porro: *Nihil in inferiori hoc mundo eſſe, nihil in ſuperiori, quod ipſi ſe non aperiat*. Hoc QUIRINUS lividi heterodoxorum ingenii indicium eſſe, pronuntiat. At enim Lectoris, extra partes conſtituti, conſcientiam imploramus, num verba illa, in ſe conſiderata, homini, cujus etiam ſit dignitatis, aptari queant. Ornaverit Menchenius Fracaſtorium hoc elogio, ipſum quaſi quoddam in terris eſſe delapſum Numen, & Gibertum Diis cœleſtibus velut æquaverit, hæ certe locutiones, per ſimilitudinem quandam prolatæ, illis Fracaſtorii æquiparari minime poſſunt. Dicere illas pro more Poetarum, in qua arte mire excelluerit Fracaſtorius, molliorem ſenſum admittere poſſe, rem non conficit. Quem fugit Poetas, ubi omnia fingendi licentiam ſibi ſumunt, etiam haud raro ad turpe adulandi ſtudium ſe demiſiſſe, & veremur admodum,

ut

ut hæc explicandi ratio ſtrenuis Pontificiæ potentiæ propugnatoribus arrideat. Sint Petro commiſſæ claves cœlorum, eademque illa poteſtas ad Pontifices ſucceſſores tranſmiſſa, propterea tamen ex vero dici nequit, ipſos in ſtellas orbeſque habere poteſtatem, nihil eſſe in mundo ſuperiori & inferiori, quod ſe ipſis non aperiat, quod nemini certe competit, niſi cui poteſtas in cœlo & terra eſt data, quod ipſum tamen etiam nonnulli aſſentatores Pontifici Romano cum multorum offenſione tribuere nulli dubitarunt.

ANIMADVERSIO.

Iterum, iterumque contendo, Fracaſtorium neutiquam promeruiſſe, ut ab Operum ſuorum Editore, Clariſſimo Menchenio, aſperioribus verbis perſtringeretur, quod Homocentrica ſua Paulo Pontifici nuncupans affirmaverit, unum hunc ex mortalibus cunctis in ſtellas, orbeſque poteſtatem habere. Quis enim non videat, dictum hujuſcemodi admittere eum ſenſum, quo Chriſtus Dominus claves regni cœlorum beato Petro commiſiſſe in Evangelio perhibetur? Iterum quoque, iterumque affirmabo, vix intelligi poſſe, qua ratione Editor ille poſt Fracaſtorii ſui probitatem, fidem, & integritatem adeo commendatas, ut ſcribere non dubitaverit, *Quis eſt igitur, quem bonorum Virorum amore dignum putemus, ſi Fracaſtorium non putabimus?* nec inſuper dubitaverit eundem hoc elogio exornare, *ipſum quaſi quoddam in terris eſſe delapſum Numen*; qua ratione, inquam, poſt commendationes iſtas idem Editor, capta innocuæ locutionis occaſione, fas ſibi eſſe exiſtimet, Authoris ſui nomen contumeliis proſcindere, & quidem admodum atrociter. Statuit enim

enim Menchenius, quotquot Fracaſtorii Epiſtolam illam legerint, ſi veritatem ament, fore, ut in eam ſententiam deſcendant, nihil legiſſe ſe unquam, quod cum maxima dictionis, verborumque gravitate tantam adulandi libidinem conjunctam habeat; & poſtea bile velut exæſtuans, ſubjungit; *Non cœlo, non aſtris pepercit inverecundus aſſentator: dummodo quamcumque blandiendi inde capiat materiam*. Novam cepit materiam ipſe Menchenius Fracaſtorio inſultandi, dum, veluti oblitus ſtipendii ampliſſimi, quod eidem ex Sleidano narraverat traditum fuiſſe a Paulo III. ob præſtitam Tridentinæ Synodi Patribus medicæ artis operam, ſcommati illi locum fecit: *Non dubito, quin promeritam ingenioſæ aſſentationis mercedem tulerit. Nihil tamen de illa Fracaſtorius. Forte ſyderum illorum, quorum ipſe expers fuit, regendam ei dedit partem aliquam*. Animadvertiſſet ſaltem Menchenius, a ſe per latus Fracaſtorii Gibertum etiam, optimum illum Veronæ Antiſtitem, quem ipſemet *Dîs cœleſtibus* æquavit, tranſadigi. In animum induxerat Fracaſtorius libellum, de quo agitur, eidem inſcribere; at iſte Paulo Pontifici multo juſtius inſcribendum decrevit. Quare ſecum Fracaſtorius in hunc modum loquentem eundem inducit in ea Præfatione: *Meum enim ſi eſt hoc munus, placet, ut novo Pontifici novum dicetur opus, quod cœli, ac ſyderum contemplationem complectatur, quorum ille claves, atque imperium gerit*. At placuit Menchenio una, eademque cenſu-

ra

ra Fracaſtorium, & Gibertum, imo & Italos omnes involvere, ſiquidem poſt recitata Fracaſtorii verba nos cunctos hoc lapide petit: *Belle admodum, & ad ſervum Italorum ingenium perquam accommodate!* Quod vero ab hujuſcemodi labe me quodammodo eximat Actorum concinnator, dum verba a me uſurpata ita interpretatur, perinde ac ſi ad purgandam Fracaſtorii Præfationem ad Poeticæ artis licentiam confugiſſem, gratias ago ejus humanitati; at non ego iſtud captavi confugium, ſed ipſum Menchenio inſinuavi, ut ex mente etiam ſua de Auctore, cui exornando operam ſuam locabat, bene mereri valeret, namque ita ſcripſi pag. LXXX. Menchenium affatus: *Saltem ad Poeticæ artis confugium, qua excelluiſſe Fracaſtorium fateris, aditus tibi patebat, ut eaſdem mollius acciperes, tuncque memoriæ tuæ occurrere potuiſſet celebre illud, Sapiens dominabitur aſtris. Quid vero, ſi nullius benignitatis indigæ ſanum prorſus ſenſum per ſe ſatis expromant? Poteſtatem illam aperte adſtruunt claves cælorum a Chriſto Domino traditæ Petro, ejuſque Succeſſoribus. Nec officit, ex veſtrorum hominum ſententia, eaſdem Apoſtolis cunctis, æque ac Petro, aſſignatas fuiſſe, & poteſtatem illam æqualiter in cunctos illorum Succeſſores tranſmigraſſe; nam ſtabit adhuc ejuſdem minime expertem habendum Romanum Pontificem, Petri Succeſſorem.* Demum iſtas Fracaſtorii vindicias iis ipſis verbis concludam, quibus uſus ſum in Diatriba eadem p. LXXX. *Doleo, Men-*

Menckeni, quod, licet eruditionem tuam magni faciam, gratique animi ſenſus profitear ſingulari humanitati, qua libros quoſdam meos in Actis Eruditorum percenſere conſuevisti, quamque prolixius adhuc mihi declararunt non unæ literæ tuæ mihi datæ, cogar tamen ex veritatis amore poſtrema iſta tua hoc pacto tibi regerere: Belle admodum, & ad lividum, ac mordax Heterodoxorum ingenium perquam accommodate!

ACTA LIPSIENSIA.

M. Antonium Flaminium explanationes in XXXII. Pſalmos Davidis monitu POLI typis exprimendas curaſſe, memorat, quas dicit multis verborum encomiis extollere heterodoxos, ſpirantes eximiam in Deum pietatem, in quibuſque animi ſui ſenſa de præcipuis Chriſtianæ fidei capitibus, deque pia & recta vitæ inſtitutione, ita expoſuerit, ut ne Evangelicæ Eccleſiæ addictus aliquid amplius poſſit deſiderare. Qui ipſe, cum in Dedicatione, ad Paulum III. directa, eundem cuſtodem & principem omnis ſanctitatis appellat, ab illis expoſcit, ut & hoc admittant: quaſi vero, qui de neceſſariis fidei Chriſtianæ capitibus recte ſentit, etiam hoc credere teneatur, Pontificem Rom. eſſe cuſtodem & principem omnis ſanctitatis.

ANIMADVERSIO.

Quorſum pertineat *quaſi vero* illud, prorſus non percipio. Ratiocinationem, ſeu percontationem meam his verbis enuntiat Diatriba p. CX. & ſqq. *Quotquot ex Heterodoxis Flaminii Chriſtianam pietatem collaudant, in cœlum præſertim extollunt eas in Pſalmos* (quos ſcilicet ille interpretatus eſt) *lucubrationes; nam in ipſis ajunt ubivis elucere eximiam in Deum*

Deum pietatem, ardenſque Numini Optimo inſerviendi, placendique ſtudium, & animum divino ſpiritu repletum . . . . Hæc ipſa verba in libello ſuperius pag. LXXXIII. citato de M. Antonii Flaminii religione habet Schelbornius, quibus certe facit, ut optimo jure petere Catholici ab eo valeant, ut, antequam iſti iiſdem præconiis abſque ullo temperamento ſubſcribere adigantur, ipſe, omneſque ejus Contribules, nulla pariter exceptione facta, volentes libenteſque amplectantur, quæ in Præfatione ad Explanationes illas Flaminius de Romani Pontificis dignitate, & poteſtate exaravit. Ea, quæ præfixa viſitur Eplanationi, de qua hujus loci erat diſſerere, Paulum Pontificem primo collaudat, quod ut cæteris omnibus ingenuis artibus a puero ſemper ſtuduerat, ita Poetas Græcos, & Latinos maxima diligentia perlegiſſet, deinde ipſum his verbis affatur: „Quid? quod caſtiſſimus ſummi Dei cultus, pleniſſimaque pietatis religio, ſumma „omnium voluntate fidei tuæ, præſtantiſſimæque vir-„tuti credita eſt, atque in terris maximi Numinis locum „tenes. Ad quem igitur mitterem potius explanationem „libri ſanctiſſimi, quam ad cuſtodem, & principem „omnis Sanctitatis, quem jure omnes ſanctiſſimum & „colimus & nominamus?„ Id certe eo juſtius petere poſſe videmur, quod Schelbornius aliam Flaminianarum Explanationum Præfationem, inſcriptam ſcilicet Cardinali Alexandro Farneſio, æque ſanctam putaverit ac Explanationes ipſas, & proinde dignam habuerit, quam integram, paucis primis lineis exceptis,

 libel-

libello illi ſuo inſereret. Quare eodem pariter loco habenda ab ipſis videtur Præfatio, de qua loquimur; nec enim puto iiſdem viſum iri, ſtudium Numini Optimo ſerviendi placendique, quo homo ille, in primis Pſalmorum Explanationi incumbens, flagrabat, ab Operis ejuſdem faſtigio, cujuſmodi Præfatio ad Paulum Pontificem, abſuiſſe, imo vero in fœdæ aſſentationis vitium immigraſſe. Quid ad hæc ergo, *quaſi vero* illud, quod mihi obtrudunt Acta? Nihil prorſus. Id unum igitur ſupereſt, ut Heterodoxi, poſtquam compertam ex me habuerunt Flaminii Præfationem, quæ antea eoſdem latuerat, expuncto ex ſectatorum, ſeu fautorum ſuorum catalogo hominis illius nomine, obliteratiſque ingentibus laudibus, quas hucuſque in eundem contulerunt, ipſum contra piacularis criminis reum peragant, quod adeo plene, atque magnifice ſenſerit de ſuprema in rebus Eccleſiaſticis poteſtate Romani Pontificis, quem potius ex capitali eorundem dogmate odiſſe cane pejus, & angue debuiſſet. Contorqueant itaque, æque ac in Fracaſtorianam, in Flaminianam Præfationem dictum illud pulcherrimum, *Belle admodum, & ad ſervum Italorum ingenium perquam accommodate!*

ACTA LIPSIENSIA.

Albertus Pighius, Purpuratus, unus ex familiaribus POLI, nonnullis de juſtificatione ſecundum mentem Eccleſiæ Romanæ minus recte ſenſiſſe videtur, nec deſunt ex ipſis Pontificiæ ſocietatis Theologis, qui ipſi dicam propterea ſcribant, quod cummaxime fecit Ruardus Tapperus, Lovanien-

nienſis Theologus; ſed, hunc a ſententia de juſtitia inhærente non diſceſſiſſe, prolixe diſputat Reverendiſſimus ANTISTES, addens quædam de Eccleſiaſtica ipſius hierarchia. Commentatur dehinc de Davide Betonio, & Jo. Fiſchero, in Purpuratorum ſenatum a Paulo adſcitis, quorum uterque doctrinam Eccleſiæ ſanguine ſuo obſignarit, itemque de Henrici VIII. facinoribus & crudelitate, in ſanctos homines exercita; qua occaſione in Thuanum, mitius de Rege ſentientem, calamum ſtringit, crimina hujus ſilentio prætermittendo. In ſcenam productis viris nonnullis, qui, quo tempore ſacra emendabantur, in Eccleſia Romana doctrina & virtute eminebant, ſubdit, non habere heterodoxos, quod aſſeverenr, in Catholicis doctoribus ne micam quidem ſanctitatis deprehenſam fuiſſe, cum contra Eraſmus paſſim reformationem, a Luthero ac aliis ſuſceptam, irrideat ac execretur, & ſpeciatim in quadam Epiſtolarum ſcribat: Nunc Lutherus ſcribit in ſe ipſum, videns, rem alio verti, quam putarat, & exoriri populum non Evangelicum, ſed diabolicum, cum interitu omnium bonorum ſtudiorum. Eraſmum reformationis opus prorſus improbaſse, dici nequit, modus agendi in omnibus ipſi minus placuit. Fuir is in ſententiis, quæ ad religionem attinenr, inconſtaus, &, uti Pontificii ipſius judicio non ſemper ſtare volunt, ita æquitati adverſatur, ex hujus ſententia dijudicare Proteſtantes. Dura illa verba procul omni dubio feriunr Anabaptiſtas, genus hominum ſub religionis prætextu inquietum & turbulentum, omnique ſapientiæ humanæ & optimis literis infeſtum, qui, ur ex Lutheri, primorumque Reformatorum Schola non prodierunt, ita illos nunquam pro ſuis agnoverunt. Paulum Nicæam, Galliæ Narbonenſis oppidum, iter inſtituiſse, quo pacem inter Cæſarem & Galliæ Regem conciliaret, non autem ut privatis ſuorumque commodis conſuleret, contra Sarpium & Courayerium diſputat. Sadoleti librum de ædificatione Eccleſiæ, de quo prolixe commentatur, a Dupinio, pariterque Niceronio, non memorari obſervat, quem tamen

Montfauconius inter Codices MStos Vaticanos annotet in Bibliotheca MStorum. Bernardinum Ochinum, ante ob virtutem & ſanctimoniam principibus in Eccleſia Romana viris probatum, poſt ubi Genevam ſe contulerit, Reformatorumque cœtui ſe addixerit, agni veſte depoſita, ſquamoſum draconem apparuiſse, acerrimumque hæreſeos patronum factum fuiſse, judicat. Alia, quæ acerbius in Proteſtantes ſunt dicta, paſſim occurrunt.

Exhibentur jam ab Eminentiſs. AUTORE Monumenta hujus Voluminis præliminaria, numero quatuor, quæ ſunt hæc: 1) Epiſtolæ octo Pauli III. in forma Brevis; 2) Inſtruzione, overo informazione, ſopra le coſe d'Inghilterra, data dal Card. POLO a Papa Paolo III., quando vi fù deſtinato Legato; 3) Inſtructio pro Rev. Card. POLO, ad Cæſaream Majeſtatem proficiſcente; 4) Epiſtolæ quatuor, Italice Toleto ſcriptæ, Card. Alexandri Farneſii, tres ad Pontificem Paulum III., una ad Card. POLUM.

His ſubjectæ ſunt ipſæ POLI Epiſtolæ, numero LXXXVIII, elegantiſſime omnes ſcriptæ, & unde illius temporis res geſtæ plurimum lucis accipiunt, ſed quas ſigillatim perſequi, ſpatii nobis definiti anguſtia prohibemur. Has igitur legendas iis, quorum intereſt, illius temporis ſtatum in Anglia Eccleſiaſticum habere cognitum, vehementer commendamus.

ANIMADVERSIO.

Literarum hujus Voluminis tres tantum lucem antea viderunt, ſcilicet binæ Petri Bembi, & unæ Jac. Sadoleti. Ex iis omnibus duo loca ſeligemus, quæ valde facient ad magis, magiſque comprobandam Card. POLI ſanctimoniæ excellentiam. Epiſt. XVII. queſtus de Anglicis Conſiliariis, qui Henrico Regi perſuaſerant, ut a Rege Chriſtianiſſimo peteret, ſibi tradi Legatum Pontificium, qui ad ipſum in ejus fidem venerat, hæc tandem ſubdit:

Illud

Illud autem me maxime confirmat cogitantem, ſi Deus me miniſtro uti velit ad res Eccleſiæ in Patria mea ad ejus honorem componendas, nihil prorſus horum conatus efficere poſſe ad id impediendum, etiam ſi univerſus Orbis cum illis conſpiraret, & una omnes ſpiritales nequitiæ in cœleſtibus; ſin aliter Divinæ providentiæ viſum fuerit, necdum completæ ſint iniquitates Amorrhæorum, noſtroſque homines majoribus adhuc calamitatibus afficere Deus ſtatuerit, & his, qui ſanguinem innocentem quærunt, permittere, ut deſiderium ſuorum expleant; modo id ad honorem ejus redundet, id quidem in meo ſanguine fieri, non ſolum non ægre feram, ſed ut quam citiſſime fiat, maxime ab ejus benignitate precabor, atque hoc ſummum beneficium Summo Pontifici ſemper debebo, quod mihi æternum portum jam diu ſpectanti, compendioſiſſimam viam eo perveniendi, ex hac Legatione mihi patefecerit. Epiſt. XIX. *Hic vero ſcio me Regis, & mihi inimiciſſimi, & potentiſſimi (utrumque enim declarant Legationes ejus ad Principes contra me miſſæ) iram in me, & potentiam laceſſere, quemadmodum jam laceſſivi, eumque, ſi ob hanc cauſam, quam dixi, in his locis me manere intelligat, multo magis tentaturum, atque omnes vias perſequuturum, ut me de medio tollat, qui nunc quoque per Oratores ſuos id ſe ea ratione facturum minatur, qua Philippus omnia caſtella, quamvis munita, expugnari poſſe dicebat, quocumque onuſtus auro aſinus mitti poſſet. Hic vero multos aſinos ſe contra me oneraturum oſtendit; centum*

Digitized by Google

tum enim aureorum Anglicorum millia ſe profuſurum jactant, ut me in ſua poteſtate vel vivum, vel mortuum habeat. Quis ergo me tutum ab hujus infeſta potentia præſtabit? Idem, Beatiſſime Pater, qui animam ſecuram facit, & omni terrore, qui per hominem inferri poſſit, liberat, cui me id munus obire, quod mihi ea perſona, quam gero, imponit, reliqua iſtius providentiæ relinquere jubet, cui nemo unquam fruſtra eſt confiſus, ſub quo omnes, qui ei fidunt, ab omni incommodo, quod vel ab homine, vel ab ulla re proficiſci poſſit, ſemper tuti ſunt. Epiſtolæ LVI. LVII. LVIII. LIX. binæ ſcilicet ad Camillum Urſinum datæ, binæque ad Marcum Monachum, POLUM, rerum cœleſtium ac divinarum non intelligentem tantum, & ſtudioſum, ſed præcellentiſſimum Magiſtrum repræſentant.

Tandem adnotabo, Carpentoractenſem POLI commorationem, quam memorant plures hujus Voluminis literæ, Cardinali Sadoleto, ejus Urbis Epiſcopo, opportunitatem præbuiſſe penitius dignoſcendi virtutes ejuſdem POLI, ac præſertim admirandam conſtantiam, qua familiæ ſuæ acerbiſſimos caſus tulit. *Audire autem* (ſcribit Sadoletus ad Contarenum) *ex eodem* (POLO) *acerbos familiæ ſuæ caſus, & nobiliſſimam immanitate teterrimi tyranni pene extinctam domum* (nondum contigerat POLI matris cædes) *ſane uſque eo mihi miſerum & crudele viſum eſt, ut, niſi ejuſdem* POLI, *cui erat illa calamitas inflicta, virtute & ſapientia lenitus eſſem, modum*

dum meo dolori factturus non fuerim. Verum ille, qua ſuis in rebus omnibus animi conſtantia & moderatione eſt, cum, Deo ſemper ſe ſubjicens, atque illius voluntati obtemperare paratus, de ſuis acerbiſſimis rebus, tanquam de alienis loqueretur, ſuum domeſticum quidem incommodum fortiter ferebat, de publico vero Chriſtiani nominis incommodo gravius commovebatur. Et alibi idem Sadoletus ad eundem Contarenum. *Adventus hic* POLI *ampliſſimi Collegæ noſtri & magnum mihi dolorem attulit, ut tu quoque futurum videras, & non minorem etiam voluptatem. Videre enim hominem amiciſſimum utrique noſtrum, ſumma ipſum virtute, ſumma temperantia, modeſtia, ſanctitate vitæ præditum, ſane jucundiſſimum mihi fuit. Eum autem videre tot appetitum injuriis, atque alienæ impietatis, & crudelitatis ſcelere in tantas, & tam graves conjectum calamitates, certe non mediocriter mihi moleſtum accidit; cum præſertim non amici ſolum in eo incommoda, ſed Chriſtianæ etiam Reip. vulnera uno & eodem tempore dolere & miſereri cogerer. Atque ipſe quidem quo animi robore, & qua erga Deum pietate munitus eſt, ferebat res adverſas fortiter atque conſtanter*. Vere heroicam fuiſſe animi POLI firmitudinem iſtam, multo adhuc magis demonſtrant ejus verba in literis tertio Editionis meæ Volumine recitandis, nam ibi ita legitur: *Hos* (loquitur de Conſanguineis ſuis per Henricum Regem diriſſima morte ſublatis) *non mortis imperio ſubjectos, ſed poſt mortem guſtatam ma-*

magis quam unquam vivere, & cum eo regnare qui mortem deſtruxit, & nunc mihi magis amore conjunctos, minus ſeparatos, quam cum mecum in carne viverent, certo mihi perſuadeo. Quo quæ major conſolatio de his, quos tam ardenter amavi, eſſe poteſt, quam ſcire eos per mortem in meliorem vitam raptos, & in ſocietatem Regni illius adſcitos, ubi non eſt amplius labor, & dolor; eoſdem vero meam cauſam apud omnium Regem, in cujus gratiam jam ſecure vivunt, nunc magis quam unquam agere, & ut particeps tandem tam felicis ſocietatis efficiar, votis, ac precibus contendere? Nec alios ab iſtis ſenſus induit POLUS, dum majore adhuc ſcelere ab eodem Rege interfectam fuiſſe accepit matrem ſuam, tantam quidem immanitatem deploravit, at ſtatim ſubdidit: *Quod autem ad me ipſum attinet, etiam honore auctus hujus mortis genere videor, qui deinceps Martyris me filium (quod plus certe eſt, quam ullo Regio genere ortum eſſe) nunquam verebor dicere.*

Atque in hunc modum finis imponitur Animadverſionibus meis. Has tamen coronandas duco in medium allata ea provocatione, qua me olim Cl. Schelhornius ſolemnibus verbis utens laceſſivit, meaque ad eandem reſponſione. En ejuſdem verba: *Si me ſolide, & ad unguem refutaſſe videri cupias, integra illa Oratio* (ad Cæſarem) *ac ea inſuper verba atrociſſima, quibus in Regem ſuum, ſubjectum ipſi populum concitare anniſus eſt a me p. 95. ſqq. & 118. ſqq. Amœn. H. E. & L. recitata, aliaque quibus*

cen-

cenſuram in POLUM *meam probatam dedi; proferenda Tibi atque juſtis rationibus vindicanda ſunt, id quod non ita facile fieri poſſe arbitror. Ego enim ſic ratiocinor: Aut juſtum eſt, & ex divinis literis demonſtrabile, adverſus legitimum Herum, & Regem ſuum, quem Roma vocat hæreticum, jurisjurandi fide violata, ſubjectam ipſi gentem ad arma concurrere; unumque ex ejus dominio ſubditis, & exteros principes, & gentem illam ipſam ad bellum ei inferendum ſollicitare poſſe ac debere: aut injuſtum. Si prius, ego cauſa cecidi: ſi poſterius, ego cauſam vici. At prius Tibi, Cardinalis Eminentiſſime, qua es eximia prudentia & animi æquitate, ne in mentem quidem venire poſſe, perſuaſum habeo.* Cui provocationi ſtatim reſpondens, ego pariter, Schelhorni, ſic ratiocinor: Aut manifeſtum eſt, utramque POLI Orationem, ſcilicet ad Angliam, & ad Carolum Cæſarem, ea tantum de cauſa uni Henrico, non vero Carolo, legendam traſmiſſam fuiſſe, ut Henricus opportune intelligeret, & periculum, in quo verſabatur, & ex eo evadendi viam, quam ipſi POLUS monſtrabat, ingrederetur. Si prius, ego cauſam vici: aut id minime manifeſtum eſt: ſi poſterius, eandem nondum diremtam habebis. Culpa autem omnino carere POLI Orationem utramque, quod nihil aliud ſint quam rhetoricus ſchematiſmus, vel ex ſe ſola evincit clauſula a Scriptore ibidem appoſita, quæ hujuſmodi eſt: *Sed quid ago, qui orationis quaſi æſtu ablatus, pene videor oblitus, quocum ſermo-*

 nem

nem habeam? Tanquam enim cum Cæſare, non tecum Princeps agerem, Orationem hic ad Cæſarem incluſi. Ut igitur eo revertar, unde digreſſus ſum, animadvertes, opinor, qua maxime ratione te rebus tuis conſulere putabas, ſi Morum, & Roffenſem tanquam graves adverſarios ſuſtuliſſe, multo majores te inimicos juſtiſſimis de cauſis tibi accerſiviſſe, univerſos quidem Principes Chriſtianos communiter, proprie autem Cæſarem ipſum, quo plures ſimul conjunctæ cauſæ eum magis, quam quenquam alium, ſtimulare debent & eo quidem tempore tute illum tibi hoſtem reddidiſti, quo & inimicis maxime formidabilis evaſit propter vires his paucis annis mirum in modum auctas, & amicis præſidio eſſe poteſt; qui ſi nulla privatim injuria a te affectus eſſet, tamen Reipublicæ nunc cauſa non poſſet non tibi infenſiſſimus hoſtis eſſe. Quis non videt, eam Orationem Cæſari fuiſſe tranſmittendam, non autem libro ad Regem tranſmiſſo inſerendam, ſi ad exitium Regis potius, quam ad ſalutem ejuſdem, ſpectaret? Quod, ajo, ita perſpicuum eſt, ut nihil magis.

Ne vacuæ maneant binæ paginæ, quæ ſuperſunt, hic afferam binas Clar.ſs. Menckenii literas ad me datas, quod harum argumentum ſit ipſamet POLI *literarum Editio in Actis Lipſienſibus ad examen revocata.*

EMI-

EMINENTISS. CELSISSIMOQUE PRINCIPI AC DOMINO

ANGELO MARIÆ QUIRINO

S. R. E. PVRPVRATO AC BIBLIOTHECARIO

S. P. D.

Fridericus Otto Menckenius.

DIes & verba me deficerent, ſi hoc mihi nunc agendum putarem, ut pro incredibili humanitate & munificentia, cujus in me homine obſcuro, & vix mediocri, ab aliquo inde tempore luculentiſſima exſtare monumenta voluiſti, decentes TIBI, EMINENTISSIME DOMINE, gratias perſolverem. Majora enim & illuſtriora TUA in me reſque meas omnes merita ſunt, quam ut a me deſcribi, nedum celebrari digne aut exornari poſſint. Sufficere hoc mihi ad laudem gloriamque videbatur, ſi Vir tantus, & in illo rerum humanarum faſtigio collocatus, animo non a Muſis meis alieno, ſed in has propenſo, eſſet. At minime TU quidem hoc ſufficere ad TUAM laudem judicaſti, tum demum facturum TE id, quod TUA dignum ſit virtute, ratus, ſi veris certiſque ornarum me honorum ac beneficiorum generibus dimitteres. Literæ igitur TUÆ, quas ad me perferri frequenter jubes, tam humanæ ſunt, tamque, ut verum dicam, molliter & amice ſcriptæ, ut nihil his ipſis mollius aut ſcribi a TE ipſo, aut a me legi poſſit. Sive enim pro officio neſcio quo mihi, prorſus TUO, gratias, nunquam debitas, perſolvas, ſive de rebus meis, profecto tenuiſſimis, judicium expromas, ſive ad bene merendum de Literis me blanda cohortatione exſtimules, ubique TE mihi talem præbes, qualem ſi me ipſe, longiſſime infra TE poſitu, TIBI præberem fortaſſe & meis partibus, & TUÆ dignitati, poſſem feciſſe ſatis videri. Adhuc liberalitatem TUAM & munificentiam intranti cuique teſtatur Bibliotheca mea, quæ præſtantiſſimis TUIS muneribus aucta pariter & ornata nuper, nunc quidquid habet ſplendoris, TIBI uni, & TUIS ſcriptis, debet. Hæc ego cupidus proficiendi ex hoc præclaræ eruditionis fonte limpidiſſimo, legere continuo, & in his ea etiam ex parte, qua in refutandis libellis meis occupantur, admirari judicii maturitatem & ſenile robur, idque agens, gratulari ſoleo ſive TUÆ Italiæ, ſive ætati meæ, quæ tam eximium, omni poſteritati commemorandum, veræ virtutis exemplar tulit. Habent igitur, qui bene literis cupiunt, cur pro TUA, EMINENTISSIME DOMINE, incolumitate flagrantiſſimis precibus ſuperos implorent, &, quam certiſſime conſequetur Fama TVA, eandem, ſi fieri poſſit, vitæ TVÆ immortalitatem comprecentur. Ego qui dudum Viros magnos æſtimare meritis ſuis didici, & præter publicas, mihique cum aliis communes, domeſticas etiam multas mihique proprias, venerandi TVI cauſas habeo, nullum unquam aut literis, aut mihi ipſi auſpicatius hoc QVIRINIANO ſidus judicabo, nec ullam majoribus votis Muſa mea felicitatem expetet, quam ſi hoc ei contingat, ut TIBI, maximo ingeniorum æſtimatori, & doctorum laborum judice ſapientiſſimo, probetur. Quod ipſum ſi efficere mihi, per ingenii mei, non dicam mediocritatem, ſed tenuitatem potius, in una Fracaſtorii Vita ſpeciminibus ſexcentis conſpicuam, non liceat; illud tamen & poſse me efficere certe ſcio, &, effecturum re ipſa, confido, ut obſervantia TVI, quam TVA mihi & in literas & in me ipſum, præclariſſima merita imperant, ſecundum me eſse nemini, intelligas. *Dab. Lipſiæ d.* XXVII. *Januarii* MDCCXLVI.

EMI-

EMINENTISSIMO PRINCIPI AC DOMINO

ANGELO MARIÆ CARDINALI QUIRINO

S. P. D.

Frid. Otto Menckenius.

JVſsus TE doceo, EMINENTISSIME DOMINE, recte mihi haud ita pridem reddita &c. Meæ ſane Muſæ id honori ſummo cedit, quod illuſtriſſima TVA in literas merita decantanti & faveas impenſe, & faciles benignaſque aures præbeas, nec indignum me putes, quo tanquam teſte candidiſſima TVA & incomparabilis virtus utatur. Actis autem meis, quæ a Scriptis TVIS tanquam a Sole quodam illuſtrantur, non ego tantum, ſed mecum omnes, felicitatem eam gratulantur, qua frui his ex eo contigit, quod TIBI tanquam Apollini cuidam, ſuum aliqua ex parte ſtudium probarunt. Quæ nuper de Epiſtolarum R. Poli Parte prima diximus, hoc magis, TIBI, non diſplicitura ſpero, quo ſtudioſius id cavimus, ne quidquam ſtudio vindictæ dediſse eo in loco videremur, quo veritatis amor (ita enim interpretor quæcunque graviter in nos ſcripta ſunt) TE nobis aliqua ex parte inimicum effecerat. Putavimus enim rationem habendam eſse dignitatis TVÆ, quæ & TIBI in nos paulo acerbius dicendi jus & veniam indulſit, & nobis in TE reverenter nos gerendi neceſſitatem impoſuit. De altera Parte dicemus tum, cum primum ejus plagulam, quippe qua neſcio quo fato adhuc caremus, & ſine qua mutila univerſi Operis textura, ejuſdemque narratio eſt, acceperimus. Nec minus diligenter in commemorandis, ſi qua a TE alia magno literarum commodo eduntur, poſta verſabimus, non illuſtrius ullum, quam quod ex auſpicatiſſimo Nomine TVO petitur, rerum noſtrarum ornamentum habituros. Vale.

Dab. Lipſiæ d. XXVI *Septembr.* MDCCXLVI.

A01 116 7720

Digitized by Google